

In de ban van het slachtoffer

*Onderzoeksrapport naar de mogelijke gevolgen van het
wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht voor het
slachtoffer en de verdachte.*

Romy Dassen

in opdracht van Loevendie Neijndorff Advocaten

Oosterhout, 12 januari 2016

In de ban van het slachtoffer

*Onderzoeksrapport naar de mogelijke gevolgen van het wetsvoorstel
inzake aanvulling van het spreekrecht voor het slachtoffer en de
verdachte.*

Plaats/ datum:	Oosterhout, 12 januari 2016
Student:	Romy Dassen
Studentnummer:	2056796
Opleiding:	HBO-Rechten
Onderwijsinstelling:	Juridische Hogeschool Avans-Fontys
Afstudeerorganisatie:	Loevendie Neijndorff Advocaten te Dordrecht
Afstudeerperiode:	september 2015 – januari 2016
Eerste begeleider:	Mw. mr. S.D. Adjimbaks
Tweede begeleider:	Mw. mr. M.W.H.M. Janssen
Stagementor:	Dhr. mr. R.W.J.H.A. Neijndorff
Vakgebied:	Strafrecht
Status:	Onderzoeksrapport

Voorwoord

Voor u ligt mijn onderzoeksrapport 'In de ban van het slachtoffer', waar ik de afgelopen zes maanden met de meeste ijver en volharding aan heb gewerkt. Over het onderzoeksonderwerp heb ik niet lang na hoeven denken. Het wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht wekte namelijk, vanwege de verscheidenheid aan opinies hieromtrent, direct mijn belangstelling. In overleg met de opdrachtgever is dan ook besloten om onderzoek te verrichten naar de mogelijke gevolgen van het wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht ten aanzien van de rechtspositie van het slachtoffer en de verdachte.

Dit onderzoeksrapport is geproduceerd in opdracht van Loevendie Neijndorff Advocaten te Dordrecht, waar ik met veel plezier mijn afstudeerperiode heb vervuld. Voor vragen kon ik altijd terecht bij mijn stagementor en ook het meewerken in de organisatie heb ik als zeer leerzaam en prettig ervaren. Langs deze weg wil ik dan ook in het bijzonder mijn dank betuigen aan mijn stagementor Romando Neijndorff voor zijn begeleiding en tijd. Daarnaast wil ik mijn eerste stagebegeleidster Sheila Adjiembaks bedanken, voor haar begeleiding maar ook voor haar keer op keer kritische feedback. Ook gaat mijn dank uit naar mijn tweede stagebegeleidster Melanie Janssen.

Rest mij nog een woord van dank uit te spreken aan de drie leden van de rechterlijke macht de heer Mandelaar, mevrouw Wijers en mevrouw Ravers, welke ik ondanks hun drukke werkschema mocht benaderen voor een uitgebreid interview. Deze interviews zijn zeer waardevol geweest voor dit onderzoeksrapport.

Waar in dit onderzoeksrapport is vermeld 'hij' of 'zijn', is daaronder tevens begrepen 'zij' of 'haar'.

Romy Dassen

12 januari 2016

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	5
Lijst met afkortingen	6
1. Inleiding	7
1.1 Probleembeschrijving	7
1.2 Centrale vraag	9
1.3 Doelstelling.....	9
1.4 Deelvragen	9
1.5 Verantwoording	10
1.6 Leeswijzer	11
2. De positie van de verdachte in het Nederlandse strafprocesrecht.....	12
2.1 Het Nederlandse strafprocesrecht.....	12
2.1.1 Doel van het Nederlandse strafprocesrecht	12
2.1.2 Karakter van het Nederlandse strafprocesrecht.....	13
2.2 De verdachte in de zin van het strafrecht.....	14
2.3 Rechten van de verdachte	16
2.4 Tot slot.....	17
3 De positie van het slachtoffer in het Nederlandse strafprocesrecht	18
3.1 Het slachtoffer in de zin van het strafrecht en zijn hoedanigheden.....	18
3.2 Rechten van het slachtoffer.....	19
3.2.1 Recht op een correcte bejegening	19
3.2.2 Recht op informatie	20
3.2.3 Recht op schadevergoeding.....	21
3.2.4 Recht om te spreken	23
3.3 Tot slot.....	24
4 Wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht van het slachtoffer.....	25
4.1 Aanleiding wetsvoorstel.....	25
4.2 Doelen en uitgangspunten wetsvoorstel	27
4.2.1 Doelen	27
4.2.2 Uitgangspunten	28
4.3 Tot slot.....	28
5 Mogelijke gevolgen	29
5.1 Mogelijke gevolgen voor de verdachte.....	29
5.1.1 Voordeel	29
5.1.2 Nadelen	29
5.2 Mogelijke gevolgen voor het slachtoffer	30
5.2.1 Voordelen	30
5.2.2 Nadeel	31
5.3 Mogelijke gevolgen voor het strafproces.....	33
5.4 Gevolgen voor de bijstand van Loevendie Neijndorff Advocaten.....	34
5.5 Tot slot.....	35
6 Conclusies en aanbevelingen.....	36
6.1 Conclusies.....	36
6.1.1 Zijn doel ruimschoots voorbij.....	39
6.2 Aanbevelingen.....	40
Literatuur- en bronnenlijst.....	42
Bijlage 1 Interview met lid rechterlijke macht dhr. mr. C.A. Mandelaar	
Bijlage 2 Interview met lid rechterlijke macht mw. mr. J.H.L.M. Wijers	
Bijlage 3 Interview met lid rechterlijke macht mw. mr. E.M.J. Ravers	

Samenvatting

Dit onderzoek is geschreven in opdracht van Loevendie Neijndorff Advocaten, welke organisatie de volgende vraag beantwoord wilde zien: *‘Welke (mogelijke) gevolgen zijn, ten behoeve van opdrachtgever Loevendie Neijndorff Advocaten en haar bijstand ten aanzien van slachtoffers en verdachten, af te leiden uit een praktijkgericht juridisch onderzoek naar de rechtsposities van de verdachte en het slachtoffer in relatie tot de aanvulling van het spreekrecht van het slachtoffer, met inachtneming van de perceptie van de rechterlijke macht in ‘s-Hertogenbosch?’*

In hoofdstuk twee is het doel en het karakter van het Nederlandse strafprocesrecht nader tot uitdrukking gekomen. Het strafprocesrecht, ook wel het actierecht genoemd, is het instrument dat zorgt voor een juiste toepassing van het materiële strafrecht. Daarnaast is toegelicht dat het Nederlandse strafprocesrecht getypeerd kan worden als een gematigd inquisitoir dan wel gematigd accusatoir proces. Tevens is in dit hoofdstuk de rechtspositie van de verdachte uiteengezet. Benoemd is in welke gevallen er sprake is van een verdachte en welke rechten aan de verdachte toekomen. Nagenoeg alle rechten van de verdachte vloeien voort uit art. 6 EVRM, ook wel *‘fair trial’* genoemd.

In hoofdstuk drie is het slachtoffer nader tot uitdrukking gekomen. Het slachtoffer kan in verschillende hoedanigheden optreden in het strafproces, te weten als aangever, getuige en klachtgerechtigde. Aan het slachtoffer komen ook een aantal rechten toe. Deze rechten zijn af te leiden uit het overkoepelende beginsel *‘correcte bejegening’* van het slachtoffer. Uit dit fundament is onder andere het recht op informatie, het recht op schadevergoeding en het spreekrecht af te leiden.

In hoofdstuk vier is het wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht, dat centraal staat in dit onderzoek, belicht. De aanleiding voor dit wetsvoorstel is Europese regelgeving die strekt tot verbetering van de positie van het slachtoffer. Ook het veranderen van het maatschappelijk denken is als een aanleiding aan te merken. Met het intreden van het wetsvoorstel zal het voor het slachtoffer mogelijk worden om, zonder enige beperking, te spreken ter terechtzitting. Dit betekent dat het slachtoffer zich ook uit mag laten over de vragen van art. 350 Sv.

In hoofdstuk vijf zijn de mogelijke gevolgen van het wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht uiteengezet. Het meest van belang zijnde gevolg voor de verdachte is het positieve mogelijke gevolg van speciale preventie en het negatieve mogelijke gevolg van strijdigheid met de onschuldpresumptie. Ten aanzien van het slachtoffer kan de mogelijke bijdrage aan het emotioneel herstel als positief aangemerkt worden. De keerzijde voor het slachtoffer is echter het vergrote risico op secundaire victimisatie.

Alles in aanmerking nemend, wegen de voordelen van het aanvullend spreekrecht mijns inziens niet op tegen de nadelen van het aanvullend spreekrecht. Het aanvullend spreekrecht betekent namelijk met zekerheid een verslechtering voor de rechtspositie van de verdachte en betekent niet met zekerheid een verbetering voor de rechtspositie van het slachtoffer. Daar het intreden van het aanvullend spreekrecht echter in de lijn der verwachting ligt, zijn er een aantal aanbevelingen gedaan ten aanzien van Loevendie Neijndorff Advocaten teneinde de negatieve gevolgen van het aanvullend spreekrecht te beperken dan wel te compenseren. Het risico op secundaire victimisatie kan beperkt worden door middel van intensieve voorlichting en begeleiding van het slachtoffer. Teneinde de onschuldpresumptie van de verdachte te bewaken, zal Loevendie Neijndorff Advocaten een actievere houding ter terechtzitting aan moeten nemen.

Lijst met afkortingen

Awbi	Algemene Wet op het Binnentreden
CJIB	Centraal Justitieel Incassobureau
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van Mens
Gw	Grondwet
HR	Hoge Raad der Nederlanden
MvT	Memorie van Toelichting
OM	Openbaar Ministerie
OvJ	officier van justitie
RvS	Raad van State
Sr	Wetboek van Strafrecht
Stb.	Staatsblad
Stcrt.	Staatscourant
Sv	Wetboek van Strafvordering
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum

1. Inleiding

In dit hoofdstuk zal het onderzoeksonderwerp geïntroduceerd en afgebakend worden middels een probleembeschrijving, de centrale vraag en de deelvragen, de doelstelling en tot slot de verantwoording.

1.1 Probleembeschrijving

Aanvankelijk was de verdachte de enige van belang zijnde partij in het onderzoek ter terechtzitting. Het slachtoffer speelde destijds een summiere rol binnen het strafprocesrecht en aan de rechten en belangen van het slachtoffer werd dan ook weinig aandacht besteed.¹ Het strafprocesrecht werd gezien als een aangelegenheid uitsluitend tussen overheid en verdachte. Tussenkoms van het slachtoffer zou de garantie op een eerlijk proces voor de verdachte in gevaar kunnen brengen.²

De afgelopen decennia is er echter een kentering ontstaan omtrent de positie van het slachtoffer in het strafproces. Het slachtoffer krijgt namelijk een steeds aanzienlijkere rol in het onderzoek ter terechtzitting doordat het slachtoffer steeds meer rechten verkrijgt.³ De toegenomen aandacht voor het slachtoffer valt volgens deskundigen onder andere te wijten aan het feit dat burgers steeds eigenmachtinger worden.⁴ Een tweede grond voor de verbetering van de positie van het slachtoffer is een Europees Kaderbesluit⁵, later vervangen door een Europese Richtlijn.⁶ Deze Richtlijn bevat minimumnormen op het gebied van de rechten, bescherming en ondersteuning van het slachtoffer en diende op 16 november 2015 geïmplementeerd te zijn in de Nederlandse wetgeving.

Deze wens tot het versterken van de positie van het slachtoffer heeft in het verleden onder andere geleid tot de invoering van het basis spreekrecht in 2005.⁷ Hierdoor werd het voor het slachtoffer mogelijk om een verklaring ter terechtzitting af te leggen, waarin de gevolgen van het strafbare feit vanuit de optiek van het slachtoffer werden beschreven. Daarnaast heeft dit geleid tot invoering van de Wet versterking positie slachtoffers in 2011. Met deze wet heeft het slachtoffer een autonome positie verkregen in het strafprocesrecht. De verstrekking van informatie aan het slachtoffer werd hiermee verbeterd en daarnaast werd de voorschotregeling geïntroduceerd.⁸ In 2012 werd vervolgens een wetsvoorstel aangenomen welke de kring van spreekgerechtigden tijdens het onderzoek ter terechtzitting vergrootte. In sommige gevallen was het namelijk niet wenselijk, denk aan minderjarige slachtoffers, of niet mogelijk dat een slachtoffer zijn spreekrecht uitoefende. In deze gevallen kon de stem van het slachtoffer toch door een nabestaande of een ander persoon worden uitgesproken ter terechtzitting.

In 2013 presenteerde demissionair staatssecretaris F. Teeven vervolgens zijn visie met betrekking tot het slachtofferbeleid in Nederland. Zijn voornaamste streven was *'Recht doen aan slachtoffers'*. Mikpunten om deze ambitie te bereiken waren: erkenning van het leed, een versterking van de rechtspositie van het slachtoffer, bescherming van het slachtoffer en tot slot ondersteuning en mogelijkheden tot schadevergoeding. Naar de mening van Teeven heeft het slachtoffer te lang aan de zijlijn gestaan van het onderzoek ter terechtzitting. Het betrekken van het slachtoffer bij het strafproces zal het verwerkingsproces van het slachtoffer ten goede komen, zo beredeneert Teeven.⁹

¹ Groenhuijsen 2014, p. 172-176.

² Brenninkmeijer 2009, p. 2050-2055.

³ *Kamerstukken II* 2013/14, 33 199, nr. 4.

⁴ Van den Brink 2002.

⁵ Kaderbesluit 2001/220/JBZ

⁶ Richtlijn 2012/29/EU (ter vervanging van het Kaderbesluit)

⁷ *Stb.* 2004, 382.

⁸ *Kamerstukken I* 2007/2008, 30 143, D.

⁹ Visie F. Teeven *'Recht doen aan slachtoffers'* 2013, p. 6-12.

Het sluitstuk van de verbetering van de positie van het slachtoffer is het wetsvoorstel van 14 november 2014: *‘Wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces (...)’*.¹⁰ Dit wetsvoorstel heeft inmiddels goedkeuring bereikt in de Tweede Kamer¹¹ en is op dit moment onder de hoede van de Eerste Kamer. Uit evaluatie van de invoering van het spreekrecht (2005) is gebleken dat een deel van de spreekgerechtigde slachtoffers het basis spreekrecht te afgebakend vindt. Deze groep heeft de behoefte om zich uit te laten over de schuld van de verdachte en de eventuele strafmaat.¹² Tevens is uit onderzoek naar voren gekomen dat de verruiming van het spreekrecht, door middel van erkenning, bij kan dragen aan het emotionele herstel van het slachtoffer.¹³ Het doel van dit wetsvoorstel is dan ook om de omvang van het spreekrecht te verruimen en op deze manier tegemoet te komen aan de rechten en wensen van het slachtoffer.¹⁴

Uit verscheidene hoeken wordt kritiek over deze verruiming van het spreekrecht uitgesproken.¹⁵ Door het oordeel van het slachtoffer toe te laten in het onderzoek ter terechtzitting zouden we het risico lopen dat het strafproces vervuild raakt door emoties. Het oordeel van het slachtoffer is namelijk enkel gebaseerd op wrok en erkenning van zijn of haar leed, terwijl de rechter daarnaast ook alle omstandigheden van het geval meeneemt in zijn oordeel. Tevens kan men zich afvragen of de aanvulling van het spreekrecht daadwerkelijk alleen positieve gevolgen heeft voor het slachtoffer. De strafmaat die vanuit de optiek van het slachtoffer gepast is voor de verdachte zal namelijk zelden door de rechter worden opgelegd.¹⁶¹⁷ Als slachtoffer van een misdrijf zal een straf voor de dader van het onrecht niet snel afdoende zijn. Dit zal een grote teleurstelling voor het slachtoffer kunnen betekenen. Tenslotte lijkt het er door het wetsvoorstel op dat de verdachte nog een partij krijgt om zich tegen te verdedigen, naast het Openbaar Ministerie mag nu immers ook het slachtoffer zijn ‘eis’ uitspreken. Dit gegeven lijkt te wringen met een belangrijk grondbeginsel van ons strafrecht, de onschuldpresumptie.¹⁸¹⁹

In dit onderzoeksrapport zal een uiteenzetting gegeven worden van de mogelijke gevolgen van het wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht voor de rechtspositie van het slachtoffer en de verdachte. Tevens zal in kaart worden gebracht welke mogelijke gevolgen voornoemd wetsvoorstel heeft voor de bijstand van Loevendie Neijndorff Advocaten ten aanzien van het slachtoffer en de verdachte.

¹⁰ *Kamerstukken I* 2014/15, 34 082, A.

¹¹ Het voorstel (EK 34.082, A) is op 2 juni 2015 aangenomen door de Tweede Kamer. Zie het overzicht van stemmingen in de Tweede Kamer inzake wetsvoorstel 34 082, via www.eerstekamer.nl (zoek op: wetsvoorstel aanvulling spreekrecht).

¹² *Kamerstukken II* 2010/11, 32 500 VI, nr. 9, p. 2.

¹³ *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 3, p. 2-4

¹⁴ *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 3, p. 1.

¹⁵ ‘Het slachtoffer betrekken bij de strafoplegging: een goed plan?’, *N. Kwakman* 27 februari 2013, www.njb.nl (zoek op: rechten slachtoffer).

¹⁶ ‘Rechtspraak vraagt aandacht voor nadelen adviesrecht slachtoffers’ *NJB* 17 januari 2014, www.njb.nl (zoek op: adviesrecht slachtoffer)

¹⁷ Groenhuijsen e.a. i.o.v. WODC 2010, p. 85.

¹⁸ art. 6 lid 2 EVRM (*Praesumptio innocentiae*)

¹⁹ Mevis 2009, p. 320-322.

1.2 Centrale vraag

Voorgaande probleembeschrijving leidt tot de volgende centrale vraag die de rode draad zal vormen in mijn onderzoek.

‘Welke (mogelijke) gevolgen zijn, ten behoeve van opdrachtgever Loevendie Neijndorff Advocaten en haar bijstand ten aanzien van slachtoffers en verdachten, af te leiden uit een praktijkgericht juridisch onderzoek naar de rechtsposities van de verdachte en het slachtoffer in relatie tot de aanvulling van het spreekrecht van het slachtoffer, met inachtneming van de perceptie van de rechterlijke macht in ’s-Hertogenbosch?’

1.3 Doelstelling

Op 12 januari 2016 zal ik een praktijkgericht juridisch onderzoeksrapport opleveren over de (mogelijke) gevolgen van de aanvulling van het spreekrecht van het slachtoffer voor de positie van het slachtoffer en de verdachte in het Nederlandse strafprocesrecht, door middel van het schetsen van het juridisch kader omtrent het aanvullend spreekrecht en met inachtneming van de perceptie van de rechterlijke macht in ’s-Hertogenbosch, zodat Loevendie Neijndorff Advocaten een inzicht verkrijgt in de praktijkgevolgen hiervan voor haar bijstand van verdachten en slachtoffers.

1.4 Deelvragen

Ter ondersteuning van de centrale vraag, zullen onderstaande deelvragen worden beantwoord:

Hoofdstuk 2

- Wat is het doel en het karakter van het Nederlandse strafprocesrecht?
- Wat is een verdachte in de zin van het strafrecht?
- Welke rechten heeft de verdachte?

Hoofdstuk 3

- Wat is een slachtoffer in de zin van het strafrecht?
- Welke huidige rechten heeft het slachtoffer?

Hoofdstuk 4

- Wat houdt het wetsvoorstel inzake wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers in?
 - Wat was de aanleiding van het wetsvoorstel?
 - Wat is het doel en uitgangspunt van het wetsvoorstel?

Hoofdstuk 5

- Welke (mogelijke) gevolgen heeft het wetsvoorstel voor rechtspositie van het slachtoffer in het strafproces?
- Welke (mogelijke) gevolgen heeft het wetsvoorstel voor de rechtspositie van de verdachte in het strafproces?
- Wat is het standpunt van de rechterlijke macht met betrekking tot de aanvulling van het spreekrecht van het slachtoffer ten aanzien van de rechtspositie van het slachtoffer en de verdachte in het strafproces?
- Welke (mogelijke) gevolgen heeft het wetsvoorstel inzake voor de bijstand van verdachten en slachtoffers van Loevendie Neijndorff Advocaten?

Hoofdstuk 6

- Heeft het wetsvoorstel, alles in aanmerking nemende, naar mijns inziens een opportune verandering ten gevolge, met betrekking tot zowel het slachtoffer als de verdachte? (beantwoording centrale vraag)
- Welke aanbevelingen kunnen er gedaan worden teneinde de mogelijke negatieve gevolgen van het wetsvoorstel te beperken dan wel te compenseren?

1.5 Verantwoording

Om de centrale vraag te beantwoorden is er zowel een onderzoek naar het recht als een onderzoek naar de praktijk verricht. Voor de uitvoering van het onderzoek naar het recht is gebruik gemaakt van rechtsbronnen- en literatuuronderzoek. Daarnaast is uitgegaan van huidige wetgeving uit het Nederlandse straf(proces)recht. Onder andere de wetteksten van het Wetboek van Strafrecht, het Wetboek van Strafvordering, de Wet versterking positie slachtoffers, de Wet Wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht en uiteraard de bijbehorende parlementaire stukken geraadpleegd. Voor het literatuuronderzoek is onder meer gebruik gemaakt van het handboek *Capita strafrecht*, een thematische inleiding (Mevis 2009), het handboek *Het Nederlands strafprocesrecht* (Borgers & Corstens 2014) en van andere betrouwbare literatuur en (vak)artikelen.

Voor het praktische gedeelte van dit onderzoek is gebruik gemaakt van empirisch onderzoek waarin weer gebruik is gemaakt van een kwalitatieve onderzoeksmethode, namelijk een survey (vragenlijstonderzoek). Er is gekozen voor kwalitatief onderzoek omdat het praktijkgedeelte van dit onderzoek berust op het verkennen en het inzichtelijk maken van een thema of vraagstuk, namelijk het aanvullend spreekrecht.²⁰ Voor het praktijkgedeelte van dit onderzoek zijn drie leden van de rechterlijke macht uit de regio s'-Hertogenbosch geïnterviewd. Er is voor de rechterlijke macht gekozen omdat deze onafhankelijk en onpartijdig staat in het onderzoek ter terechtzitting, dit in tegenstelling tot het slachtoffer en de verdachte die elk voor zijn eigen belangen opkomt. Alhoewel ook de officier van justitie geacht wordt om onpartijdig en onafhankelijk in het onderzoek te staan, ben ik van mening dat zij, als vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie (hierna: OM) en als leidinggevende van de opsporingsambtenaren, tijdens het opsporingsonderzoek in mindere mate in staat is om een objectieve beoordeling te geven over de invloed van het aanvullend spreekrecht op de rechtsposities van de verdachte en het slachtoffer in het strafprocesrecht. Daar het de primaire taak is van de rechterlijke macht om te beoordelen en af te wegen, rekening houdend met de belangen van het slachtoffer en de verdachte, heeft mijns inziens de visie van de rechterlijke macht met betrekking tot de aanvulling van het spreekrecht de meeste toegevoegde waarde voor dit onderzoeksrapport. Daarnaast is er in het hoofdstuk 'mogelijke gevolgen' rekening gehouden met percepties van andere van belang zijnde partijen zoals Slachtofferhulp Nederland en de Nederlandse Orde van Advocaten. Daar de zienswijzen van deze partijen aangaande het wetsvoorstel al voldoende naar voren zijn gekomen in hun adviezen aan de Kamer, was het niet nodig deze partijen te interviewen.

Voor het uitvoeren van de interviews is gekozen voor een semi-gestructureerd interview. Op deze manier is getracht om middels vooraf opgestelde vragen tot beantwoording van de centrale vraag te komen, maar bleef er toch voldoende ruimte voor eigen inbreng van de respondent. Om de privacy van de respondenten te waarborgen, zijn de achternamen geanonimiseerd. De leden van de rechterlijke macht zullen worden aangehaald als de heer mr. Mandelaar, mevrouw mr. Wijers en mevrouw mr. Ravers (allen werkzaam bij de rechtbank Oost-Brabant, locatie Den Bosch).

²⁰ Kwantitatief onderzoek is gericht op het in kaart brengen van cijfers.

1.6 Leeswijzer

In het eerste hoofdstuk is het onderzoeksonderwerp geïntroduceerd en afgebakend door middel van de probleembeschrijving, centrale vraag, doelstelling en verantwoording. In het tweede hoofdstuk wordt het doel en karakter van het strafprocesrecht nader tot uitdrukking gebracht. Tevens komt de verdachte, alsmede de rechten die hem toekomen, in dit hoofdstuk aan bod. In het derde hoofdstuk worden het slachtoffer, zijn hoedanigheden en zijn rechten nader besproken. In het vierde hoofdstuk wordt het wetsvoorstel dat centraal staat in dit onderzoek uitgelicht. In het vijfde hoofdstuk worden de mogelijke gevolgen van het wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht, zowel voor het slachtoffer als voor de verdachte, vervolgens uiteengezet. In het zesde en laatste hoofdstuk wordt becommentarieerd in hoeverre de positieve gevolgen van voornoemd wetsvoorstel opwegen tegen de negatieve gevolgen van dit wetsvoorstel. Tenslotte worden aanbevelingen gedaan ten aanzien van Loevendie Neijndorff Advocaten en haar bijstand van het slachtoffer en de verdachte.

2. De positie van de verdachte in het Nederlandse strafprocesrecht

In dit hoofdstuk wordt allereerst een beschrijving gegeven van het doel en het karakter van het Nederlandse strafprocesrecht alvorens er wordt ingegaan op de rechtspositie van de verdachte in het strafprocesrecht. Tot slot worden de rechten van de verdachte toegelicht.

2.1 Het Nederlandse strafprocesrecht

2.1.1 Doel van het Nederlandse strafprocesrecht

Het strafprocesrecht wordt ook wel het 'actierecht' genoemd. Waar het materiële strafrecht regelt wanneer een bepaalde handeling strafbaar is, regelt het strafprocesrecht hoe er vervolgens gehandhaafd dient te worden. Het strafprocesrecht is, anders geformuleerd, het instrument waardoor het materiële strafrecht toegepast kan worden.²¹ Het strafprocesrecht reguleert wie er verantwoordelijk is voor het onderzoek naar waarheidsvinding omtrent een strafbaar feit, op welke wijze dit onderzoek dient plaats te vinden en tot slot welke normen hierbij in acht moeten worden genomen.²²

Het primaire doel van het strafprocesrecht is derhalve het realiseren van een juiste toepassing van het materiële strafrecht.²³ Uit dit hoofddoel kan men twee elementen afleiden. Allereerst volgt hieruit de waarheidsvinding, welk element weinig uitleg behoeft. Het strafproces is zoals men weet van meet af aan gericht op het aan het licht brengen van de waarheid.²⁴ Daarnaast volgt uit voornoemd hoofddoel de rechtsbescherming. Het gaat namelijk om een *juiste* toepassing van het materiële strafrecht. Dit wil zeggen dat het strafprocesrecht toegepast dient te worden aan de hand van de wettelijk vastgestelde procesregels, welke in overeenstemming dienen te zijn met de fundamentele rechtsbeginselen, de rechten van de mens en de algemene beginselen van een behoorlijke procesorde.²⁵

De rechtsbescherming van de burger in het algemeen en de verdachte in het specifiek is bovengeschild aan waarheidsvinding. Niet elk middel mag zonder meer worden toegepast om tot waarheidsvinding te komen.²⁶ Dit illustreert het volgende voorbeeld;

Opsporingsambtenaar A vermoedt dat er in een woning in een wijk waar hij regelmatig patrouilleert verdovende middelen voorhanden zijn. Meerdere malen heeft hij personen met verdachte zakken naar buiten zien komen en de ramen aan de achterzijde van de woning zijn beplakt met vuilniszakken.

Zou het element waarheidsvinding niet ondergeschikt zijn aan rechtsbescherming, dan zou opsporingsambtenaar A de woning direct kunnen en mogen betreden om zo de waarheid te achterhalen. De opsporingsambtenaar zal echter eerst in het bezit moeten zijn van een machtiging tot binnentreden, alvorens hij ter plaatse onderzoek kan doen naar de waarheid.²⁷ Dit toont aan dat de toedeling van bevoegdheden aan opsporingsambtenaren steeds gepaard gaat met beperkingen.²⁸ Aan de ene kant legitimeert het strafprocesrecht om

²¹ Mevis 2009, p. 214.

²² Borgers & Corstens 2014, p. 6-9.

²³ Crijns & Van der Meij 2005, p. 45-47.

²⁴ Hieronder wordt verstaan de materiële waarheid. In het licht van de afbakening van mijn onderzoeksonderwerp zal in dit schrijven niet nader in worden gegaan op waarheidsvinding in materiële zin. Zie hierover o.a.: Borgers & Corstens 2014, p. 20-36.

²⁵ Crijns & Van der Meij 2005, p. 54-55.

²⁶ Borgers & Corstens 2014, p. 40-45

²⁷ Art. 2 lid 1 Awbi

²⁸ Borgers & Corstens 2014, p. 8.

op te treden, aan de andere kant wordt dit optreden ook direct begrensd door voorwaarden en normen.

Het strafprocesrecht heeft daarnaast ook nog een aantal secundaire doeleinden. Met het bestraffen van de dader van een strafbaar gesteld feit betracht de wetgever om eigenrichting te voorkomen. In het kader van de openbare orde zou het zeer onwenselijk zijn indien men voor eigen rechter gaat spelen, dit zal tot desorganisatie en maatschappelijke onrust leiden.²⁹ Het strafprocesrecht versterkt met andere woorden de openbare orde. Tevens zou het vervolgen van daders moeten zorgen voor speciale- en generale preventie. Speciale preventie is gericht op de dader van het strafbare feit, terwijl generale preventie gericht is op de samenleving. De gedachte achter de speciale- en generale preventie is dat wanneer men ziet dat het materiële strafrecht gehandhaafd wordt, dit een afschrikkende werking tot gevolg heeft. Deze afschrikkende werking kan leiden tot normconform gedrag bij de burger.³⁰

Tenslotte heeft het strafprocesrecht nog een secundair doel, gericht op het slachtoffer. Het strafprocesrecht veronderstelt genoegdoening aan het slachtoffer te schenken. Met de term genoegdoening wordt bedoeld op compensatie, voldoening, ofwel recht doen aan het slachtoffer.³¹ Het strafproces biedt het slachtoffer de gelegenheid om te participeren in het strafproces.³² Enerzijds door de behandeling van de vordering tot schadevergoeding³³, anderzijds door middel van de bevoegdheid om zich ter terechtzitting uit te laten over de gevolgen van het strafbare feit.³⁴

2.1.2 Karakter van het Nederlandse strafprocesrecht

Nu het doel van het Nederlandse strafprocesrecht uiteengezet is, wordt ingegaan op het karakter van het Nederlandse strafprocesrecht. Er wordt onderscheid gemaakt tussen twee procesmodellen, te weten het accusatoir procesmodel en het inquisitoir procesmodel. De opmerking verdient dat een strafproces nooit geheel accusatoir of inquisitoir is, maar dat een strafproces te allen tijde kenmerken van beiden procesmodellen bevat.

In de literatuur wordt het Nederlandse strafprocesrecht getypeerd als zijnde een gematigd accusatoir of gematigd inquisitoir strafproces.³⁵ Inquisitoir beschrijft het aspect van ons strafrecht dat gericht is op waarheidsvinding. Dit onderzoek wordt ambtshalve uitgevoerd op basis van schriftelijke bescheiden die tijdens het opsporingsonderzoek zijn vastgesteld.³⁶ De onderzoeker, zo men wil de rechter, beslist op basis van deze schriftelijke stukken zonder dat de verdachte wordt gehoord. De beschuldigde is in dit geval dus geen gelijkwaardige procespartij, maar slechts object van onderzoek.³⁷ Het opsporingsonderzoek wordt vaak aangemerkt als het inquisitoire component van ons strafrecht. In deze fase is de verdachte immers object van onderzoek en worden er dikwijls dwangmiddelen toegepast ten aanzien van de verdachte.³⁸ Het onderzoek ter terechtzitting in ons procesrecht heeft echter meer weg van het accusatoir model. In deze fase wordt de verdachte procespartij en zodoende op gelijke voet met de openbare aanklager gesteld. De verdachte heeft recht op bijstand van een raadsman en wordt zo in de gelegenheid gesteld om het requisitoir van de officier van justitie (hierna: OvJ) te weerleggen.

²⁹ Keulen & Knigge 2010, p. 2-5.

³⁰ Borgers & Corstens 2014, p. 12.

³¹ Cleiren 2003, p. 38.

³² Borgers & Corstens, p. 13.

³³ Meer over de vordering tot schadevergoeding in sub-paragraaf 3.3.3.

³⁴ Door middel van het spreekrecht ex art. 51e Sv.

³⁵ Borgers & Corstens 2014, p. 10

³⁶ Cleiren 2001, p. 9.

³⁷ Borgers & Corstens 2014, p. 10.

³⁸ Cleiren 2001, p. 8-10.

2.2 De verdachte in de zin van het strafrecht

Volgens art. 27 lid 1 Sv is de verdachte degene ‘(...) *te wiens aanzien uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit voortvloeit*’. Hieruit kan men drie elementen afleiden. Het moet in de eerste plaats gaan om een strafbaar feit. Bij dit eerste element komt het legaliteitsbeginsel van art. 1 lid 1 Sr om de hoek kijken. Het legaliteitsbeginsel, ofwel *nulla poena sine lege* beginsel, houdt in dat handelen van de strafvorderlijke autoriteiten gebaseerd moet zijn op een vooraf gestelde wettelijke bepaling.³⁹ In andere woorden kan een persoon niet vervolgd worden voor een feit dat niet strafbaar is gesteld in de wet. Het legaliteitsbeginsel voorkomt dat de wetgever met terugwerkende kracht gedragingen strafbaar kan stellen en is een fundamenteel beginsel van de democratische rechtsstaat.

In de tweede plaats kan een persoon pas aangemerkt worden als verdachte indien er een redelijk vermoeden van schuld bestaat. Dit redelijk vermoeden moet zowel objectief als subjectief bepaalbaar zijn. Dit houdt in dat het redelijk vermoeden van schuld niet alleen aanwezig wordt geacht door de opsporingsambtenaar, maar dat eenieder tot dezelfde conclusie zal komen.⁴⁰ Dit redelijk vermoeden van schuld moet gebaseerd zijn op de informatie die op dat moment beschikbaar was. Dit laatste geeft aan dat een persoon rechtmatig aangemerkt kan worden als verdachte, ook al wordt deze persoon uiteindelijk vrijgesproken.

Tenslotte moet dit redelijk vermoeden van schuld afgeleid zijn uit feiten en omstandigheden. Dit wil zeggen dat het redelijk vermoeden niet slechts gebaseerd mag zijn op de intuïtie van de opsporingsambtenaar.⁴¹ Onder de feiten en omstandigheden worden tevens begrepen de ervaring van de opsporingsambtenaar of feiten van algemene bekendheid.⁴²

De rechter toetst achteraf of de opsporingsambtenaren destijds inderdaad uit mochten gaan van een redelijk vermoeden van schuld ex. art. 27 lid 1 Sv. Komt de rechter tot een negatief oordeel dan kan dit grote gevolgen hebben voor het strafproces.⁴³ De opsporingsbevoegdheid die is toegepast, bijvoorbeeld de aanhouding, had niet plaats mogen vinden wanneer achteraf blijkt dat er geen redelijk vermoeden van schuld aanwezig was. Indien een dergelijke schending geconstateerd wordt kan de rechter hier gevolgen aan verbinden.⁴⁴ In volgorde van de mate van ernst van het verzuim zijn deze mogelijke gevolgen; strafvermindering, bewijsuitsluiting van het onrechtmatig verkregen bewijs en tot slot niet ontvankelijkheid van het OM.⁴⁵ Bij de bepaling van het rechtsgevolg wordt vooral in aanmerking genomen welk belang het geschonden voorschrift dient, de ernst van het verzuim en het nadeel dat hierdoor voor de verdachte is ontstaan.⁴⁶ Indien de verdachte daadwerkelijk in zijn verdediging is geschaad zal de rechter aan het verzuim meer verregaande gevolgen verbinden.⁴⁷

³⁹ HR 12 april 1897, W 6954 (Muilkorf arrest)

⁴⁰ ‘Sprake van een redelijk vermoeden niet enkel in de ogen van de opsporingsambtenaar, maar redelijk op zichzelf’ (MvT bij art. 27 lid 1 Sr)

⁴¹ Borgers & Corstens 2014, p. 88.

⁴² HR 6 december 1983, NJ 1984, 442 (Damrak arrest). Volgens de Hoge Raad was er sprake van een redelijk vermoeden omdat de verbalisanten, gezien hun ervaring als opsporingsambtenaren, uit feiten en omstandigheden mochten afleiden dat het in casu ging om een drugsdeal.

⁴³ Hof Amsterdam 3 juni 1977, NJ 1978, 601 (Hollende kleurling arrest)

⁴⁴ De rechter kan ook constateren dat er sprake is van vormverzuim en desondanks tot de conclusie komen dat het verzuim niet ernstig genoeg is om hier gevolgen aan te verbinden.

⁴⁵ Art. 359a Sv

⁴⁶ HR 30 maart 2004, ECLI:NL:HR:2004:AM2533 (Afvoerpijp arrest)

⁴⁷ HR 19 februari 2013, ECLI:NL:HR:2013:BY5322

Het is van belang te weten of een persoon voldoet aan de criteria van art. 27 lid 1 Sv en zodoende aangemerkt kan worden als een verdachte. Dit is van belang omdat bepaalde dwangmiddelen slechts toegepast kunnen worden indien de persoon een verdachte is.⁴⁸ Tevens brengt de hoedanigheid van verdachte ook verscheidene rechten met zich mee.⁴⁹ Dit is wederom een illustratie van het feit dat de toedeling van opsporingsbevoegdheden steeds gepaard gaat met beperkingen.⁵⁰

Het tweede lid van art. 27 Sv bepaalt voorts dat indien de vervolging is aangevangen als verdachte wordt aangemerkt *'de persoon tegen wie de vervolging is gericht'*. Dit lid spitst zich dus specifiek toe op de fase van de vervolging, maar geeft ook zeer duidelijk aan welke rol de verdachte in het strafproces vervult. De verdachte is de hoofdrolspeler in het strafprocesrecht, hij is onderwerp van het onderzoek en tegen hem is de vervolging gericht.⁵¹

Een zeer belangrijk uitgangspunt van het Nederlandse strafrecht dat geldt ten aanzien van de verdachte is de onschuldpresumptie.⁵²⁵³ De onschuldpresumptie wordt ook wel het vermoeden van onschuld genoemd en houdt in dat eenieder voor onschuldig dient te worden gehouden totdat zijn schuld overeenkomstig de wet is bewezen.⁵⁴ Dit wil zeggen dat de verdachte onschuldig is en als zodanig dient te worden behandeld tot het tegendeel wordt bewezen doordat de rechterlijke macht de verdachte schuldig verklaart.⁵⁵ In de praktijk lijkt het lastig om de verdachte te behandelen als zijnde onschuldig daar er wel sprake dient te zijn van een redelijk vermoeden dat de verdachte het strafbare feit heeft gepleegd. Het vermoeden van onschuld uit zich dan ook meer in de bewijslastverdeling binnen het strafprocesrecht. Het is namelijk aan het OM om voldoende bewijsmateriaal te overleggen zodat de rechterlijke macht kan komen tot een bewezenverklaring van het aan de verdachte tenlastegelegde feit(en).⁵⁶ Het is dan ook nadrukkelijk niet aan de verdachte om zijn onschuld te bewijzen. Dit zal immers leiden tot een omkering van de bewijslast en dit is onverenigbaar met de onschuldpresumptie.⁵⁷

Daarnaast uit de onschuldpresumptie zich ook in de uitstraling van de rechterlijke macht. In het licht van het vermoeden van onschuld dient de rechterlijke macht namelijk ook daadwerkelijk uit te stralen dat hij de verdachte niet als reeds schuldig bevonden acht.⁵⁸ Deze rechterlijke uitstraling is nader uitgewerkt in art. 271 lid 2 Sv. Dit artikel bepaalt namelijk dat *'noch de voorzitter, noch een der rechters ter terechtzitting blijkt geeft van enige overtuiging omtrent de schuld of onschuld van de verdachte'*. Dit artikel is eveneens een uitvloeisel van de rechterlijke onpartijdigheid.

⁴⁸ Borgers & Corstens 2014, p. 90.

⁴⁹ Zie paragraaf 2.3

⁵⁰ Zie paragraaf 2.1.1

⁵¹ Van Sliedregt 2009, p. 26-30.

⁵² Art. 6 lid 2 EVRM jo. art. 14 lid 2 IVBP (*Praesumptio innocentiae*)

⁵³ De onschuldpresumptie is in de Nederlandse wetgeving gecodificeerd in art. 16 Gw.

⁵⁴ Borgers & Corstens 2014, p. 45.

⁵⁵ Zie de noot van N. Keijzer onder EHRM 28 april 2005.

⁵⁶ EHRM 7 oktober 1988, NJ 1991, 351 (Salabiaku arrest). In zeer uitzonderlijke gevallen is het gebruik van weerlegbare vermoedens van schuld toegestaan door het EHRM. Dit mag echter niet leiden tot een omkering van de bewijslast.

⁵⁷ Van Sliedregt 2009, p. 31.

⁵⁸ Borgers & Corstens 2014, p. 46-47.

2.3 Rechten van de verdachte

Kan een persoon worden aangemerkt als zijnde verdachte in de zin van art. 27 lid 1 Sv, dan brengt deze hoedanigheid ook rechten met zich. De hoeksteen van het recht van de verdachte op een eerlijk proces is art. 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (hierna: EVRM). In dit artikel zijn een aantal rechten van de verdachte toegekend die bescherming bieden tegen willekeurig optreden van de strafvorderlijke overheid.⁵⁹ Allereerst vloeit uit dit artikel het recht voort om binnen een redelijke termijn te worden berecht.⁶⁰ Dit recht hangt samen met de rechtszekerheid van de verdachte: hij dient binnen redelijke termijn op de hoogte te worden gesteld van de uitspraak van de rechterlijke macht. Door middel van dit recht wordt voorkomen dat de verdachte jaren in onzekerheid verblijft omtrent de beslissing van de rechterlijke macht. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM) heeft bepaald dat één jaar een redelijke termijn voor behandeling is.⁶¹⁶²

Daarnaast vloeit uit art. 6 EVRM voort dat de verdachte recht heeft op een onafhankelijke en onpartijdige rechter.⁶³ Onafhankelijk wil zeggen dat de rechter ongebonden van het OM dan wel van andere partijen van de regering opereert.⁶⁴ Vooringenomenheid van de rechterlijke macht zal het publieke vertrouwen in de rechtspraak ernstig schenden. Daarnaast zal dit in de weg staan aan een onpartijdige en onafhankelijke uitspraak van de rechterlijke macht.

Vervolgens heeft de verdachte recht op een eerlijke behandeling.⁶⁵ Het recht op een eerlijke behandeling omvat tevens een aantal op zichzelf staande rechten. Zo behoeft de verdachte niet mee te werken aan zijn eigen vervolging en is de verdachte gerechtigd om de zitting te volgen. Het zwijgrecht van de verdachte wordt ook geschaard onder het recht op een eerlijke behandeling en volgt uit het feit dat de verdachte niet hoeft mee te werken aan zijn eigen vervolging.⁶⁶ De opsporingsambtenaar dient de verdachte te wijzen op zijn zwijgrecht, dit wordt de verlening van cautie genoemd. Ook heeft het recht op een eerlijke behandeling betrekking op de behandeling van de verdachte tijdens verhoren. Sommige verhoormethoden, waarmee de opsporingsambtenaar tracht om een bekentenis af te dwingen, zijn in het kader van art. 6 EVRM niet toegestaan. Bijvoorbeeld het blootstellen van de verdachte aan excessieve vermoeidheid.⁶⁷

Uit art. 6 EVRM vloeit tevens voort dat de verdachte recht heeft op een verdediging. Zoals eerder is gebleken, vloeien sommige rechten voort uit overkoepelende rechten, of zijn sommige rechten onlosmakelijk met elkaar verbonden. Daarom is een enigermate overlapping met hetgeen voorgaand is besproken onoverkomelijk.

Een belangrijk kenmerk van de mogelijkheid tot verdediging is de zogeheten ‘*equality of arms*’. Dit recht wordt ook gezien als een aspect van de eerlijke behandeling van de verdachte. De ‘*equality of arms*’ houdt in dat de verdachte in zijn verdediging over dezelfde middelen moet kunnen beschikken als het OM. Voornoemd recht geeft de verdachte de mogelijkheid om zelf bewijsmateriaal naar voren te brengen en om bovendien het gepresenteerde materiaal van het OM te kunnen betwisten.

⁵⁹ Art. 6 EVRM is ook van toepassing op het civiele recht. Hier wordt in dit onderzoek niet nader op ingegaan.

⁶⁰ Art. 6 lid 1 EVRM

⁶¹ Hierbij geldt: één jaar behandeling per instantie.

⁶² EHRM 20 februari 2003, ECHR Series A, vol. 35 (Hutchinson Reid/Verenigd Koninkrijk)

⁶³ Art. 6 lid 1 EVRM

⁶⁴ EHRM 22 juni 1989, ECHR Series A, vol. 155 (Langborger/Zweden)

⁶⁵ Art. 6 lid 1 EVRM

⁶⁶ ‘Niemand is gehouden tegen zichzelf bewijs te leveren’ (*nemo tenetur prodere se ipsem*)

⁶⁷ EHRM 12 februari 1985, NJ 1986, 685 (Colozza/Italië)

Daarnaast heeft de verdachte recht op bijstand ten aanzien van zijn verdediging, ook dit recht kan indirect weer worden afgeleid uit het recht op *'equality of arms'*.⁶⁸ De verdachte heeft doorgaans immers geen kennis van de wet en van de procesregels. Daarom is bijstand van een raadsman nodig die in de voorfase al kan zien of het opsporingsonderzoek rechtmatig is verlopen en een deugdelijke verdediging op touw kan zetten. In de jurisprudentie is bepaald dat de verdachte voorafgaand aan het eerste verhoor al recht heeft op bijstand.⁶⁹ Indien de verdachte onvoldoende middelen heeft om een raadsman te consulteren en de bijstand vanwege de complexiteit of anderszins noodzakelijk wordt geacht, zal een door de Raad voor de Rechtsbijstand verstrekte toevoeging worden afgegeven. Dit houdt in dat de verdachte (nagenoeg) gratis rechtsbijstand zal verkrijgen.⁷⁰

Ook heeft de verdachte het recht om getuigen te doen oproepen en deze te ondervragen.⁷¹ Dit is wederom een uitvloeisel van het recht op *'equality of arms'*. Een verzoek tot oproeping van een getuige dient altijd gemotiveerd te worden. Naast getuigen kan de verdachte ook deskundigen oproepen. Indien de rechter het verzoek van de verdachte weigert, dient hij dit gemotiveerd te weerleggen. Daarnaast dient de rechter een afweging te maken tussen de belangen van de verdachte en de belangen van de getuige.⁷²

Vervolgens dient de verdachte informatie te verkrijgen over de aard en de reden van de beschuldiging die op hem rust.⁷³ Dit geschiedt in de vorm van de dagvaarding. De dagvaarding bevat de tenlastelegging en de datum, tijd en plaats waar de inhoudelijke behandeling van de zaak zal geschieden.⁷⁴ Indien de verdachte geen Nederlands spreekt zal de dagvaarding vertaald moeten worden in de desbetreffende taal.⁷⁵ Tenslotte heeft de verdachte recht op een tolk indien hij de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheerst om tot een adequate verdediging te komen.⁷⁶

Ook de onschuldpresumptie, besproken in de voorgaande paragraaf, wordt volgens sommigen gezien als een recht van de verdachte. De verdachte houden voor onschuldig tot het tegendeel is bewezen is echter meer een procesrechtelijk beginsel van het Nederlandse strafprocesrecht, welke weliswaar verenigbaar is met het recht op een eerlijk proces van de verdachte.⁷⁷

2.4 Tot slot

Het strafprocesrecht schetst normen en kaders waaraan de strafvorderlijke autoriteit zich dient te houden gedurende het opsporingsonderzoek. Het karakter van het Nederlandse strafprocesrecht wordt getypeerd als gematigd accusatoir dan wel gematigd inquisitoir. Het opsporingsonderzoek wordt vaak aangemerkt als het inquisitoire component van ons strafrecht, het onderzoek ter terechtzitting heeft echter meer weg van het accusatoir proces model. Vervolgens is de rechtspositie van de verdachte nader toegelicht. De verdachte is degene *'te wiens aanzien uit feiten of omstandigheden een redelijk vermoeden van schuld aan een strafbaar feit voortvloeit'*. Aan de verdachte komen verscheidene rechten toe. Deze zijn nagenoeg allemaal af te leiden uit art. 6 EVRM, het recht op *'fair trial'*.

⁶⁸ Art. 6 lid 3 sub b EVRM

⁶⁹ EHRM 27 november 2008, NJ 2009, 214 (Salduz/Turkije)

⁷⁰ Art. 18 Gw

⁷¹ Art. 6 lid 3 sub d EVRM

⁷² EHRM 26 maart 1996, NJ 1997, 741 (Doorson/Nederland)

⁷³ Art. 6 lid 3 sub a EVRM

⁷⁴ EHRM 19 december 1989, NJ 1994, 28 (Kamansinski/Oostenrijk)

⁷⁵ Art. 260 lid 5 Sv

⁷⁶ Art. 191 jo. 260 Sv

⁷⁷ Mevis 2009, p. 322.

3 De positie van het slachtoffer in het Nederlandse strafprocesrecht

In dit hoofdstuk zal de definitie van het slachtoffer in de zin van het strafrecht worden toegelicht. Daarnaast wordt besproken in welke hoedanigheden het slachtoffer op kan treden in het strafproces. Tenslotte worden de huidige rechten van het slachtoffer besproken.

3.1 Het slachtoffer in de zin van het strafrecht en zijn hoedanigheden

De definitie van het slachtoffer is volgens ons Wetboek van Strafvordering '*degene die rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit (...)*'.⁷⁸ Uit deze definitie vloeien twee voorwaarden voort. Ten eerste is vereist dat de persoon schade heeft geleden. Het is in deze zin niet van belang of er sprake is van materiële- of immateriële schade, of beiden.⁷⁹ Ten tweede dient de schade een rechtstreeks gevolg te zijn van het strafbare feit.⁸⁰ Dit duidt op een vanzelfsprekend, natuurwetenschappelijk verband tussen het strafbare feit en de schade van het slachtoffer.⁸¹

Zoals in het voorgaande hoofdstuk is toegelicht dat de verdachte onschuldig is tot het tegendeel is bewezen, volgt uit de wetsgeschiedenis dat een slachtoffer aangemerkt wordt als zijnde een slachtoffer totdat het tegendeel vast komt te staan.⁸² Immers, pas indien de rechterlijke macht een onherroepelijke uitspraak heeft gedaan kan men vaststellen dat het strafbare feit heeft plaatsgevonden en dat, indien de persoon voldoet aan de eisen van art. 51a lid 1 Sv, de persoon aangemerkt kan worden als slachtoffer.

Het slachtoffer kan in een aantal hoedanigheden optreden in het strafprocesrecht. Allereerst kan het slachtoffer optreden als aangever.⁸³ Dit betekent dat het slachtoffer een aangifte heeft gedaan van een strafbaar feit waarna er een opsporingsonderzoek is gestart. Vrijwel de meeste opsporingsonderzoeken vangen aan door middel van een aangifte, simpelweg omdat het OM en haar opsporingsambtenaren niet overal zicht op hebben. Een strafbaar feit komt menigmaal pas aan het licht indien het slachtoffer hiervan aangifte doet. De betreffende opsporingsambtenaar is bij wet verplicht om de aangifte in ontvangst te nemen.^{84,85} Gaat het om een ernstig misdrijf zoals moord of verkrachting, dan heeft eenieder, dus niet alleen het slachtoffer, een verplichting tot het doen van aangifte.⁸⁶ De vorm van de aangifte is wettelijk geregeld. De aangifte moet schriftelijk worden vastgelegd om als bewijsmateriaal te dienen.⁸⁷ Vervolgens leest de opsporingsambtenaar de aangifte ter controle voor aan de aangever. Tenslotte dient de aangever de aangifte te ondertekenen. Een belangrijke voorwaarde van het doen van aangifte is dat er geen mogelijkheid bestaat om anoniem aangifte te doen.⁸⁸ In de literatuur wordt betoogd dat de reden hiervoor is dat het recht van de verdachte op verdediging door deze anonimiteit kan worden geschaad. Als de aangever anoniem is, frustreert dit namelijk het ondervragingsrecht van de verdachte en zijn verdediging.⁸⁹

⁷⁸ Art. 51a lid 1 Sv

⁷⁹ *Kamerstukken II* 2004/05, 30 143, nr. 3 p. 2-4.

⁸⁰ Borgers & Corstens 2014, p. 62.

⁸¹ Langemeijer 2010, p. 129.

⁸² *Kamerstukken II* 2007/08, 30 143, nr. 3, p. 6-7.

⁸³ Art. 161 Sv

⁸⁴ Art. 163 lid 6 Sv

⁸⁵ Borgers & Corstens 2014, p. 69.

⁸⁶ Art. 160 lid 1 Sv

⁸⁷ Langemeijer 2010, p. 27.

⁸⁸ Wel kennen we in ons rechtssysteem de anonieme tip (MMA-melding). De anonieme tip kan worden gebruikt als een feitelijke aanwijzing maar mag nooit als bewijs dienen. Voor meer hierover zie:

www.meldmisdadaanoniem.nl

⁸⁹ Borgers & Corstens 2014, p. 70.

Ten tweede kan het slachtoffer optreden als klachtgerechtigde. Ten aanzien van enkele strafbare feiten kan er pas een strafvervolgning worden gestart indien het slachtoffer een klacht heeft ingediend, dit wordt een klachtdelict genoemd.⁹⁰ Door middel van het doen van een klacht verzoekt het slachtoffer feitelijk om vervolging van het delict.⁹¹ Enkele voorbeelden van klachtdelicten zijn: schending van bedrijfsgeheimen, belediging en stalking.

Ten derde kan het slachtoffer verschijnen in de hoedanigheid van getuige. Bij de beslissing om het slachtoffer op te roepen als getuige dient de OvJ een belangenafweging te maken.⁹² Slechts indien de oproeping noodzakelijk is voor het onderzoek ter terechtzitting, en dit belang zodoende het belang van het slachtoffer overtreft, mag oproeping van het slachtoffer als getuige geschieden. De gedachte achter deze belangenafweging is dat de herhaaldelijke confrontatie van het slachtoffer (met het misdrijf) een zodanige geestelijke belasting kan betekenen, dat deze confrontatie kan leiden tot secundaire victimisatie.^{93,94} Tevens mag de oproeping als getuige van het slachtoffer nooit leiden tot een vergrote dreiging van wraakacties, die kunnen leiden tot aantasting van de persoonlijke levenssfeer van het slachtoffer.⁹⁵ Voorts dient er bij de ondervraging van het slachtoffer rekening gehouden te worden met zijn rechten en zijn waardigheid, de voorzitter is hier verantwoordelijk voor.

3.2 Rechten van het slachtoffer⁹⁶

3.2.1 *Recht op een correcte bejegening*

Met het inwerkingtreden van de Wet versterking positie slachtoffers zijn een aantal rechten van het slachtoffer geïntroduceerd dan wel versterkt.⁹⁷ De Wet versterking positie slachtoffers lijkt, met het oog op de bijbehorende Memorie van Toelichting (hierna: MvT), een respons te zijn op het besluit van de Raad van de Europese Unie omtrent de bescherming van slachtoffers (hierna: Kaderbesluit).^{98,99} In het Kaderbesluit zijn minimumnormen met betrekking tot een deugdelijke behandeling van het slachtoffer vastgelegd. Dit Kaderbesluit is in 2012 vervangen door een Europese Richtlijn (hierna: Richtlijn).¹⁰⁰

Een van de belangrijkste algemene rechten van het slachtoffer is het recht op een correcte bejegening.¹⁰¹ De correcte bejegening is als het ware de essentie van het recht van het slachtoffer, waaruit de overige rechten zijn afgeleid. Een correcte bejegening houdt in dat het slachtoffer op een juiste, respectvolle manier wordt behandeld.¹⁰² Hieronder wordt ook verstaan dat het slachtoffer wordt behandeld met begrip voor zijn situatie en met eerbiediging van zijn waardigheid.¹⁰³ Uit de Richtlijn kan worden afgeleid dat van de lidstaten verwacht wordt dat zij zorgdragen voor een correcte bejegening en eerbiediging van de persoonlijke waardigheid van het slachtoffer.¹⁰⁴ De erkenning van het leed dat het slachtoffer heeft ervaren, kan bijdragen aan het herstel van het slachtoffer en kan tevens het gevolg

⁹⁰ Art. 64 Sr.

⁹¹ HR 11 januari 1994, *NJ* 1994, 278

⁹² Langemeijer 2010, p. 82.

⁹³ Langemeijer 2010, p. 82.

⁹⁴ Meer over secundaire victimisatie in hoofdstuk 5.

⁹⁵ Art. 21 lid 1 Richtlijn

⁹⁶ Het aanvullend spreekrecht behoort (nog) niet tot de rechten van het slachtoffer. Het aanvullend spreekrecht wordt in hoofdstuk 4 besproken.

⁹⁷ Stb. 2010, 792.

⁹⁸ *Kamerstukken II* 2004/05, 30 143, nr. 3.

⁹⁹ Kaderbesluit 2001/220/JBZ

¹⁰⁰ Richtlijn 2012/29/EU

¹⁰¹ Art. 51a lid 2 Sv

¹⁰² *Kamerstukken II* 2004/05, 30 143, nr. 3, p. 18

¹⁰³ Art. 4 *Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power* (Verenigde Naties, 1985)

¹⁰⁴ Art. 1 Richtlijn

hebben dat het vertrouwen in de Nederlandse rechtsorde groeit.¹⁰⁵ Deze taak van de lidstaten is in de Nederlandse wetgeving gecodificeerd in art. 51a en art. 288 Sv.

Deze correcte bejegening ten aanzien van het slachtoffer geldt vanaf het eerste contact met een opsporingsambtenaar tot na het onderzoek ter terechtzitting. Tijdens het opsporingsonderzoek dient de OvJ zorg te dragen voor een correcte bejegening van het slachtoffer, met andere woorden dient de OvJ er op toe te zien dat de opsporingsambtenaren op correcte wijze met het slachtoffer omgaan.¹⁰⁶ Tijdens het onderzoek ter terechtzitting verschuift deze verantwoordelijkheid voor de correcte bejegening van het slachtoffer. Ter zitting draagt namelijk de voorzitter zorg voor de juiste behandeling van het slachtoffer die zijn spreekrecht uitoefent.¹⁰⁷

Indien het slachtoffer van mening is dat hij niet op correcte wijze bejegend is, kan hij een klacht indienen bij het OM. Het OM heeft hier een specifieke klachtenregeling voor in het leven geroepen. Ook kan het slachtoffer, indien hij van mening is dat de rechterlijke macht niet voldaan heeft aan zijn verantwoordelijkheid om zorg te dragen voor een correcte bejegening, een klacht indienen bij het gerechtsbestuur. Heeft het slachtoffer nog altijd de opinie dat zijn rechten niet naar behoren worden beschermd, dan is een laatste mogelijkheid voor het slachtoffer om een klacht in te dienen bij de Nationale Ombudsman.¹⁰⁸

3.2.2 *Recht op informatie*

Het slachtoffer heeft recht op informatie van de opsporingsambtenaren dan wel van de OvJ, indien hij dit wenst en hierom verzoekt. Uit de wet volgt een niet-limitatieve opsomming van mededelingen die onder het informatierecht van het slachtoffer vallen.¹⁰⁹ Het slachtoffer heeft onder andere recht op informatie over de aanvang en voortgang van de procedure tegen de verdachte.¹¹⁰ Daarnaast is de OvJ in sommige gevallen wettelijk verplicht aan het slachtoffer mededeling te doen omtrent de invrijheidstelling van de verdachte.¹¹¹ Hiertoe is de OvJ in elk geval verplicht indien het gaat om een verdenking van een misdrijf waarop naar wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld.¹¹² Het slachtoffer krijgt zoals voornoemd pas informatie nadat hij hier om heeft verzocht. Dit is van belang omdat niet elk slachtoffer op de hoogte wenst te blijven van het vooronderzoek en de eventuele strafzaak. Om deze reden is het van essentieel belang dat aan de start van het opsporingsonderzoek, bijvoorbeeld tijdens het opnemen van de aangifte, aan het slachtoffer wordt gevraagd of hij behoefte heeft aan informatieverstrekking.¹¹³

Daarnaast heeft het slachtoffer recht op informatie ten aanzien van de mogelijkheden tot het verkrijgen van schadevergoeding.¹¹⁴ Het slachtoffer dient ten minste te worden geïnformeerd over de voeging als zijnde benadeelde partij.¹¹⁵¹¹⁶ Ook heeft het slachtoffer recht op kennisname van processtukken die voor hem relevant zijn.¹¹⁷

¹⁰⁵ Langemeijer 2010, p. 10.

¹⁰⁶ Art. 51a lid 2 Sv.

¹⁰⁷ Art. 288a lid 2 Sv.

¹⁰⁸ Stcr. 2010, 20476, p. 2-5. (Aanwijzing slachtofferzorg)

¹⁰⁹ Art. 51a lid 3 Sv

¹¹⁰ Vellinga 2009, p. 33-35.

¹¹¹ Art. 51a lid 3 Sv

¹¹² Of indien het gaat om een misdrijf dat expliciet wordt genoemd in art. 51e lid 1 Sv.

¹¹³ *Kamerstukken II* 2004/05, 30 143 nr. 3.

¹¹⁴ Art. 51a lid 4 Sv

¹¹⁵ Meer over de voeging benadeelde partij in sub-paragraaf 3.3.3.

¹¹⁶ Borgers & Corstens 2014, p. 67.

¹¹⁷ Art. 51b lid 1 Sv

Voornoemde rechten met betrekking tot informatie over het proces vinden hun grondslag wederom in de Richtlijn.¹¹⁸ Doorgaans is men niet voorbereid op het slachtofferschap en weet men niet welke rechten hem toekomen. Ook is niet elk slachtoffer bekend met het verloop van een strafprocedure. Om deze reden is het van belang dat het slachtoffer geïnformeerd wordt met betrekking tot zijn rechten. Toekenning van rechten zonder dat het slachtoffer van de rechten op de hoogte is, is namelijk zinloos.¹¹⁹

3.2.3 *Recht op schadevergoeding*

Uit de omschrijving van het slachtoffer die volgt uit art. 51a Sv kan men afleiden dat het slachtoffer schade heeft geleden dientengevolge het strafbare feit. Vanzelfsprekend dient het slachtoffer niet zelf voor deze schade op te draaien.¹²⁰ De overheid streeft ernaar de schade te verhalen op de dader. Om dit proces te vergemakkelijken werd er in 1985 de Commissie wettelijke voorzieningen slachtoffers in het strafproces in het leven geroepen. Deze Commissie voerde aan dat het vorderen van schadevergoeding voor het slachtoffer, tevens benadeelde partij, eenvoudiger moest worden. Dit resulteerde in de invoering van de Wet Terwee in 1993, welke een verruiming betekende voor de mogelijkheid van de benadeelde partij om zich met een vordering tot schadevergoeding in het strafproces te voegen.¹²¹¹²² Voor inwerkingtreding van de Wet Terwee was de mogelijkheid tot voeging van het slachtoffer namelijk gebonden aan een maximumbedrag.¹²³ De hoogte van de vordering is sinds de invoering van de Wet Terwee niet meer van belang. De mogelijkheid tot voeging wordt beoordeeld aan de hand van de complexiteit van de vordering, zij moet zich lenen voor behandeling ervan in het strafgeding. De behandeling van de vordering tot schadevergoeding mag immers niet ten koste gaan van een accurate behandeling van de zaak. Indien de OvJ besluit de vervolging tegen de verdachte in te stellen, wordt aan het slachtoffer een voegingsformulier toegezonden.¹²⁴ Het slachtoffer dient vervolgens opgaaf te doen van de inhoud van zijn vordering en tevens te beschrijven waarop deze vordering berust.¹²⁵ Alleen personen die rechtstreeks schade hebben geleden door het strafbare feit kunnen zich voegen als benadeelde partij in het strafproces. Uit de Wet Terwee kan worden afgeleid dat iemand rechtstreekse schade heeft geleden indien *'hij door een strafbaar feit is getroffen in een belang dat door de overtreden strafbepaling wordt beschermd'*.¹²⁶ Middels deze bepaling worden bijvoorbeeld verzekeraars uitgesloten van de mogelijkheid om zich te voegen als benadeelde partij.

Naast de voeging van de benadeelde partij bestaat er nog een andere manier voor het slachtoffer om zijn schade vergoed te krijgen. Dit is de schadevergoedingsmaatregel. De schadevergoedingsmaatregel is een strafrechtelijke sanctie. De schadevergoedingsmaatregel kan door de OvJ worden gevorderd dan wel door de rechter ambtshalve worden opgelegd aan de dader van het strafbare feit. Deze maatregel kan slechts worden opgelegd aan een persoon die veroordeeld wordt voor een strafbaar feit.¹²⁷ De schadevergoedingsmaatregel betekent de minste belasting voor het slachtoffer. Incassering van de schadevergoeding geschiedt namelijk door het Centraal Justitieel Incassobureau (hierna: CJIB). De door het CJIB ontvangen gelden worden vervolgens aan het slachtoffer uitgekeerd.

¹¹⁸ Art. 3 t/m 6 Richtlijn

¹¹⁹ Langemeijer 2010, p. 12.

¹²⁰ Er is dan sprake van een onrechtmatige daad welke krachtens de wet voor rekening van de dader komt, art. 6:162 lid 3 BW. Het materiële burgerlijk recht is van overeenkomstige toepassing op de vordering tot schadevergoeding van de benadeelde partij.

¹²¹ *Stb.* 1993, 29, art. 51f Sv

¹²² Langemeijer 2010, p. 5.

¹²³ Maximaal f 600,- in kantonzaken en maximaal f 1.500,- in overige zaken.

¹²⁴ Art. 51g lid 1 Sv

¹²⁵ Langemeijer 2010, p. 66.

¹²⁶ Langemeijer 2010, p. 67.

¹²⁷ Art. 36f lid 1 Sv

Slechts met betrekking tot de schade en het causale verband tussen de schade en het strafbare feit, rust op de benadeelde partij een stelplicht. De rechter kan de schade aannemelijk achten op grond van feiten en omstandigheden van algemene bekendheid. De rechter is tevens bevoegd om een schatting te maken van de hoogte van de schade. De rechter dient zijn beslissing aangaande de vordering van de benadeelde te motiveren. Hij hoeft zich hiertoe echter niet te beperken tot hetgeen de benadeelde partij heeft aangevoerd.¹²⁸ De rechter kan zijn motivering ook ontleen aan de informatie uit het strafdossier.¹²⁹

De schade is onder te verdelen in de materiële en immateriële schade. Vooropgesteld moet worden dat slechts de schade vergoed behoeft te worden die rechtstreeks in relatie staat tot het gepleegde strafbare feit.¹³⁰ Onder de materiële schade vallen de op geld waardeerbare schadeposten van de benadeelde partij, zoals zijn gederfde winst doordat hij geen arbeid heeft kunnen verrichten. Het vaststellen van immateriële schade is veel lastiger, daar het niet gaat om vermogensverlies maar om niet altijd objectief bepaalde schade, zoals pijn, verdriet en het verlies van levensvreugde.

Indien het slachtoffer dientengevolge het strafbare feit is overleden, hebben nabestaanden de mogelijkheid om zich ten aanzien van de materiële schade te voegen in het strafproces.¹³¹ Ten aanzien van de immateriële schade bestaat er voor de nabestaanden in beginsel geen mogelijkheid tot het verkrijgen van schadevergoeding. Hierop bestaat één uitzondering. Is er sprake van zogenoemde shockschade, dan kan een naaste wel aanspraak maken op immateriële schadevergoeding. Shockschade wil zeggen dat de nabestaande zodanig geconfronteerd is met het overlijden van het slachtoffer, dat hij hierdoor in een zodanige geestelijke ontreddeering verkeert, dat er sprake is van een psychiatrisch ziektebeeld.¹³²

Helaas kan de schade van het slachtoffer niet in alle gevallen verhaald worden op de dader van het strafbare feit. In veel gevallen beschikt de dader simpelweg niet over voldoende financiële middelen om aan zijn vergoedingsplicht te voldoen. In dit geval zal de overheid tegemoetkomen in de vergoeding van de schade van het slachtoffer.¹³³ Hiervoor heeft de overheid het Schadefonds Geweldsmisdrijven in het leven geroepen.¹³⁴

¹²⁸ HR 12 mei 1964, *NJ* 1965, 74.

¹²⁹ Langemeijer 2010, p. 114.

¹³⁰ Causaal verband, art. 6:98 BW (*condicio sine qua non*)

¹³¹ Art. 51f lid 2 Sv

¹³² HR 22 februari 2002, *NJ* 2002, 240 (Kindertaxi arrest)

¹³³ Langemeijer 2010, p. 15.

¹³⁴ Zie www.schadefonds.nl

3.2.4 Recht om te spreken

Sedert 2005 heeft het slachtoffer het recht verkregen om ter terechtzitting te spreken.¹³⁵ Hierdoor werd het voor een beperkte groep slachtoffers mogelijk om een verklaring ter terechtzitting af te leggen waarin de gevolgen van het strafbare feit vanuit de optiek van het slachtoffer werden beschreven. Volgens art. 51e Sv kan het spreekrecht worden uitgeoefend door het slachtoffer of diens nabestaande¹³⁶ indien *'het ten laste gelegde feit een misdrijf betreft, waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld'*, dan wel één van de misdrijven specifiek genoemd in de wet.¹³⁷ Het slachtoffer oefent zijn spreekrecht uit voor het requisitoir van de OvJ.

Doelstelling van deze wetswijziging was om het slachtoffer de kans te bieden zich uit te laten over de weerslag van het strafbare feit. Door middel van erkenning zou dit een bijdrage leveren aan het emotionele herstel.¹³⁸ Uit de bijbehorende MvT blijkt dat er naast het voornoemde doel nog een aantal secundaire doelen beoogd werden.¹³⁹ De informatieverstrekking aan de rechter omtrent de gevolgen van het strafbare feit zou middels het spreekrecht verbeterd worden. Ook moest het de rechterlijke beeldvorming omtrent de gevolgen voor het slachtoffer gunstig beïnvloeden. Deze beeldvorming kon de rechter meenemen in zijn uiteindelijke beslissing.¹⁴⁰ Tenslotte werd er ook uitgegaan van een preventieve werking ten aanzien van de verdachte. De verdachte zou met de neus op de feiten worden gedrukt wanneer het slachtoffer of diens nabestaande een persoonlijke toelichting geeft omtrent het leed wat hem is aangedaan. Deze toelichting zou mogelijk een heftige confrontatie opleveren met de gevolgen van het gedrag van de verdachte.¹⁴¹

De invoering van het spreekrecht werd gezien als een controversiële mijlpaal aangaande het slachtofferbeleid in Nederland.¹⁴² Een mijlpaal, daar het slachtoffer nu echt een participatieve rol verkreeg in het onderzoek ter terechtzitting. Controversieel, omdat deze wetswijziging veel stof heeft doen opwaaien bij verscheidene deskundigen. Kritiek werd onder andere geleverd op de veronderstelling dat een vergroting van de positie van het slachtoffer ten koste gaat van de positie van de verdachte.¹⁴³ Daarnaast werd betoogd dat het welzijn van het slachtoffer geen doel behoort te worden van ons strafprocesrecht. Nu het spreekrecht ingevoerd werd om de verwerking van het slachtoffer ten goede te komen, is het welzijn van het slachtoffer immers een doel geworden van ons strafprocesrecht.

Ook voerde critici aan dat het spreekrecht het risico op secundaire victimisatie zou vergroten.¹⁴⁴ Het toelichten van de gevolgen van het strafbare feit kan voor het slachtoffer immers een herbeleving van het delict opleveren, wat juist zou kunnen leiden tot een terugval in het emotionele herstel.

¹³⁵ Stb. 2004, 382.

¹³⁶ Onder nabestaande wordt verstaan: partner/levensgezel of een bloedverwant in rechte lijn en die in de zijlijn tot de vierde graad ingesloten, art. 51e lid 4 Sv.

¹³⁷ Namelijk: art. 240b, 247, 248a, 248b, 249, 250, 250a, 285, 285b, 300, tweede en derde lid, 301, tweede en derde lid, 306-308, en 318 Sr en art. 6 Wegenverkeerswet 1994.

¹³⁸ Groenhuijsen e.a. i.o.v. WODC 2010, p. 8.

¹³⁹ Kamerstukken II, 2004/05, 30 143, nr. 3.

¹⁴⁰ HR maart 2012, NJ 2012, 367. De toelichting van het slachtoffer mag niet als bewijs dienen. De rechter mag de toelichting wel gebruiken als 'aanscherping of accentuering van het beeld dat tijdens het onderzoek is verkregen' en dit vervolgens meenemen in zijn beoordeling ten aanzien van de strafmaat.

¹⁴¹ Langemeijer 2010, p. 80.

¹⁴² Groenhuijsen e.a. i.o.v. WODC 2010, p. 7.

¹⁴³ Groenhuijsen 1996, p. 169-179.

¹⁴⁴ 'Fred Teeven voert grote wisseltruc uit', W. Rutten (criminoloog en victimoloog), www.opiniestukken.nl (zoek op: spreekrecht slachtoffer)

Benadrukt wordt dat het basis spreekrecht het slachtoffer de kans biedt om te spreken over de *weerslag* van het strafbare feit. Het gaat om een '*victim impact statement*' en met name niet om een aanvulling op het bewijs.¹⁴⁵ Het slachtoffer verkrijgt hiermee geenszins de mogelijkheid om zich uit te laten over andere zaken, zoals de strafbaarheid van de verdachte of de eventuele strafmaat. Uit onderzoek is desalniettemin naar voren gekomen dat sommige rechters deze overschrijding van het spreekrecht oogluikend toestaan.¹⁴⁶ De mogelijkheid om zich uit te laten over de strafbaarheid en de overige vragen van art. 350 Sv zal het slachtoffer wel vergrijpen indien het wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht ingevoerd wordt.¹⁴⁷

De verdediging heeft aangaande het basis spreekrecht geen mogelijkheid om de verklaring van het slachtoffer omtrent de gevolgen van het strafbare feit te weerleggen. Uit de MvT blijkt dat de achtergrond hiervoor is dat de verklaring omtrent de weerslag van het strafbare feit zich simpelweg niet leent voor weerlegging door de verdediging, het is een persoonlijke verklaring van de visie van het slachtoffer. Middels deze beperking wordt het slachtoffer derhalve gevrijwaard van een intensieve ondervraging van de verdediging.¹⁴⁸ Alleen indien het slachtoffer zijn spreekrecht te buiten gaat door te spreken over bijvoorbeeld de strafbaarheid van de verdachte, verkrijgt de verdachte de mogelijkheid om deze verklaring te betwisten.¹⁴⁹ De verdachte moet immers de mogelijkheid hebben om kennelijke onjuistheden in de verklaring van het slachtoffer aan de orde te kunnen stellen.¹⁵⁰¹⁵¹

Indien het slachtoffer liever geen verklaring ter zitting wenst af te leggen, bestaat ook de mogelijkheid om een schriftelijke slachtofferverklaring in te dienen (hierna: SSV). In dit geval stelt het slachtoffer, vaak met behulp van Slachtofferhulp Nederland, voorafgaand aan de zitting een schriftelijke verklaring op aangaande de gevolgen die het strafbare feit voor hem teweeg hebben gebracht.¹⁵² De SSV wordt als schriftelijk bescheid aan het strafdossier toegevoegd.¹⁵³

3.3 Tot slot

Het slachtoffer is '*degene die rechtstreeks schade heeft geleden door een strafbaar feit*'. Het kan zowel gaan om materiële- (op geld waardeerbare schade) als immateriële schade (smartengeld). Het slachtoffer kan in verschillende hoedanigheden optreden in het strafprocesrecht, te weten als aangever, klachtgerechtigde en getuige. Aan het slachtoffer komen verscheidene rechten toe. Deze rechten vloeien voort uit het overkoepelende recht van het slachtoffer op '*een correcte bejegening*'. Uit dit fundament kan men onder andere afleiden dat het slachtoffer recht heeft op informatie, schadevergoeding en het recht om te spreken ter terechtzitting. Indien het slachtoffer niet wenst te spreken tijdens het onderzoek ter terechtzitting, maar toch zijn verklaring aangaande de weerslag van het strafbare feit kenbaar wil maken, kan hij een SSV indienen. Deze schriftelijke verklaring wordt aan het strafdossier toegevoegd.

¹⁴⁵ Vellinga 2009, p. 37.

¹⁴⁶ Groenhuijsen e.a. i.o.v. WODC 2010, p. 86.

¹⁴⁷ Meer hierover in hoofdstuk 4.

¹⁴⁸ *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 3, p. 14.

¹⁴⁹ Nadere ondervraging van het slachtoffer geschiedt alleen met toestemming van de voorzitter, art. 302 Sv.

¹⁵⁰ Borgers & Corstens 2014, p. 701.

¹⁵¹ HR 8 juli 2014, *ECLI:NL:HR:2014*. Het slachtoffer kan echter, in het huidige spreekrecht, niet beëdigd worden als getuige indien hij binnen de grenzen van zijn spreekrecht blijft. Het huidige spreekgerechtigde slachtoffer is dus ook niet verplicht tot antwoorden.

¹⁵² Kool 2014, p. 10.

¹⁵³ Art. 51a jo. 344 lid 1 sub 5 Sv.

4 Wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht van het slachtoffer

In dit hoofdstuk wordt het wetsvoorstel inzake *‘Wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers’* uitvoerig besproken. Allereerst zal de aanleiding van dit wetsvoorstel besproken worden, waarna de doelen en uitgangspunten van dit wetsvoorstel benoemd worden. Tot slot wordt toegelicht in welke gevallen het aanvullend spreekrecht uitgeoefend kan worden.

4.1 Aanleiding wetsvoorstel

De afgelopen jaren is de positie van het slachtoffer aanzienlijk versterkt. Zo verkreeg het slachtoffer in 2005 het spreekrecht en heeft het slachtoffer in 2011 een autonome positie in het strafprocesrecht bemachtigd.¹⁵⁴ Deze positieversterking komt onder andere voort uit het Kaderbesluit, welk besluit later is vervangen door de Richtlijn.¹⁵⁵¹⁵⁶ Deze Richtlijn bevat minimumnormen omtrent slachtofferrechten en dienen zoals eerder aangehaald in de Nederlandse wetgeving geïmplementeerd te worden. Daarnaast wordt als oorzaak aangewezen dat de Nederlandse burger steeds eigenmachtinger wordt. De Nederlandse burger komt op voor zijn eigen belangen en participeert in het strafproces.¹⁵⁷ Ook de transformatie van het maatschappelijk denken ten aanzien van het strafproces is een oorzaak voor de versterking van de rol van het slachtoffer. Het strafproces wordt niet langer aangemerkt als een zaak enkel tussen overheid en verdachte en het besef is gegroeid dat de behoeften van het slachtoffer verder strekken dan slechts een geldelijke vergoeding.¹⁵⁸

Ondanks bovengenoemde wijzigingen, wordt de positie van het slachtoffer alsnog niet als voldoende gelijkwaardig beschouwd.¹⁵⁹ Een van de kernthema's uit het regeerakkoord luidt dan ook *‘het slachtoffer centraal’*. Om het slachtoffer een centrale plaats te bieden dienen zijn belangen voor, tijdens en na het strafproces behartigd te worden. Demissionair staatssecretaris Teeven heeft deze centralisatie van het slachtoffer in gang gezet door middel van zijn visie *‘Recht doen aan slachtoffers’*. Uit deze visie is naar voren gekomen dat er alsnog verbeterpunten zijn ten aanzien van slachtofferrechten.¹⁶⁰ Hij geeft aan meer tegemoet te willen komen aan de rechten en wensen van het slachtoffer. Uit de evaluatie van het huidige spreekrecht is naar voren gekomen dat een aanzienlijk gedeelte van de slachtoffers het huidige spreekrecht te afgebakend vindt.¹⁶¹ Zij hebben de wens zich ook uit te mogen laten over andere zaken, zoals de eventuele strafmaat. Een deel van de slachtoffers geeft bovendien aan geen gebruik te maken van het spreekrecht vanwege voormelde redenen.

Dit heeft zich aanvankelijk geuit in een wetsvoorstel voor een adviesrecht van het slachtoffer. Dit wetsvoorstel betekende dat het slachtoffer een advies uit zou mogen brengen over onder andere de bewezenverklaring en de strafmaat van de verdachte. Indien de rechter afwijkt van het advies van het slachtoffer, zou hij dit moeten motiveren.¹⁶² Onder andere vanwege de processuele gevolgen van het adviesrecht, heeft dit voorstel aanzienlijk veel kritiek gekregen. Het grootste bezwaar ten aanzien van voornoemd wetsvoorstel was dat het slachtoffer onvoldoende in staat werd geacht om op te treden als adviseur tijdens het onderzoek ter terechtzitting.¹⁶³ Het slachtoffer beschikt immers niet over de vereisten van

¹⁵⁴ Door middel van de invoering van de Wet versterking positie slachtoffers.

¹⁵⁵ Kaderbesluit 2001/220/JBZ

¹⁵⁶ Richtlijn 2012/29/EU

¹⁵⁷ Van den Brink 2002, p. 3.

¹⁵⁸ Langemeijer 2010, p. 6.

¹⁵⁹ Zie hierover bijvoorbeeld de visie van F. Teeven *‘Recht doen aan slachtoffers’*, 2013.

¹⁶⁰ Visie van F. Teeven *‘Recht doen aan slachtoffers’*, 2013 p. 7.

¹⁶¹ *Kamerstukken II* 2010/11, 32 500 VI, nr. 9, p. 2.

¹⁶² No.W03.14.0066/II (advies RvS t.a.v. adviesrecht, 24 juni 2014), p. 4.

¹⁶³ Advies Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak t.a.v. adviesrecht, p. 2.

een adviseur. Zo is het slachtoffer onvoldoende deskundig op het gebied van het Nederlandse recht en is het slachtoffer per definitie partijdig. Deze kenmerken zouden zich niet lenen voor de vervulling van een adviserende rol ter zitting, zo is ook mr. Mandelaar van mening.¹⁶⁴ Ook de Raad van State (hierna: RvS) heeft over het adviesrecht een negatief oordeel gegeven.¹⁶⁵ Volgens de RvS hebben de punten van kritiek betrekking op *‘de onwenselijke gevolgen van het voorstel voor de aard van het strafproces als geheel en voor de positie van het OM en de rechter in het bijzonder, de gebrekkige probleemanalyse die aan het voorstel ten grondslag ligt alsook de te verwachten ineffectiviteit van het voorstel.’*¹⁶⁶

Het adviesrecht is dan ook van de baan en hiervoor in de plaats gekomen is het wetsvoorstel *‘Wijziging van het Wetboek van Strafvordering ter aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces (...)’*.^{167,168} Deze aanvulling van het spreekrecht geeft het slachtoffer de mogelijkheid om zich zonder enige beperking uit te laten ter terechtzitting. Het slachtoffer verkrijgt middels dit wetsvoorstel derhalve de mogelijkheid om zich uit te laten over de bewezenverklaring, de kwalificatie, de schuld van de verdachte en de passende straftoemeting.¹⁶⁹ Het verschil is echter dat de rechter met de visie van het slachtoffer niets hoeft te doen. De rechter kan de zienswijze van het slachtoffer ongemotiveerd naast zich neerleggen. Ondanks dat de processuele gevolgen van een aanvulling op het spreekrecht beperkter zijn dan bij voornoemd adviesrecht, worden er door deskundigen alsnog tal van kritieke punten benoemd.¹⁷⁰

Door het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (hierna: WODC) is onderzoek verricht naar de wenselijkheid en de effectiviteit van een tweefasenproces in ons Nederlandse strafprocesrecht.¹⁷¹ Het gaat dan met name om een scheiding tussen de vaststelling of de verdachte het feit heeft begaan en de beoordeling van de eventueel op te leggen strafmaat. Het aanvullend spreekrecht zou het slachtoffer pas verkrijgen indien de schuld van de verdachte vaststaat. Een tweefasenproces zou het zodoende gemakkelijker maken om het huidige spreekrecht te scheiden van het aanvullend spreekrecht, ook vanwege de verschillende processuele gevolgen. In beginsel kan de verdachte het betoog van het slachtoffer, ten aanzien van de gevolgen van het strafbare feit, namelijk niet weerleggen. Maakt het slachtoffer gebruik van zijn aanvullend spreekrecht, en zegt hij dus ook iets over de vragen van art. 350 Sv, dan verkrijgt de verdachte en zijn verdediging wel de mogelijkheid om dit tegen te spreken. In de eerste fase zal vast moeten komen te staan of de verdachte schuldig is. Pas nadat de schuld van de verdachte is vastgesteld, mag het slachtoffer zich uitlaten over de vragen van art. 350 Sv. Alhoewel voorgaand scenario de mogelijke strijdigheid met de onschuldpresumptie van de verdachte wegneemt, heeft het tweefasenproces ook een aantal nadelen. Een tweefasenproces zal in beginsel leiden tot vertraging van het strafproces. In elke fase zal er immers een pleidooi, beraadslaging en uitspraak moeten volgen.¹⁷² De conclusie uit dit onderzoek is dat het wijzigen van de structuur van het strafprocesrecht, middels de invoering van een tweefasenproces, niet noodzakelijk is voor de invoering van de aanvulling van het spreekrecht van het slachtoffer. Ook Teeven deelde deze mening.¹⁷³

¹⁶⁴ Bijlage 1 Interview met lid rechterlijke macht dhr. mr. C.A. Mandelaar onder 3.

¹⁶⁵ No.W03.14.0066/II (advies RvS t.a.v. adviesrecht, 24 juni 2014)

¹⁶⁶ No.W03.14.0066/II (advies RvS t.a.v. adviesrecht, 24 juni 2014), p. 5.

¹⁶⁷ *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 3.

¹⁶⁸ Momenteel bevindt het wetsvoorstel zich onder de hoede van de Eerste Kamer.

¹⁶⁹ De vragen van art. 350 Sv.

¹⁷⁰ Een uiteenzetting van de mogelijke gevolgen van het wetsvoorstel volgt in hoofdstuk 5.

¹⁷¹ Keulen e.a. i.o.v. WODC 2013.

¹⁷² *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 3, p. 2 e.v.

¹⁷³ *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 3, p. 4.

4.2 Doelen en uitgangspunten wetsvoorstel

4.2.1 Doelen

Naast de veronderstelling dat middels dit wetsvoorstel meer slachtoffers gebruik zullen gaan maken van het recht om te spreken, beoogt dit voorstel eveneens een aantal overige doelen.¹⁷⁴

Middels het wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht wordt de positie van het slachtoffer wederom versterkt. Het aanvullend spreekrecht zal aan het slachtoffer namelijk verruimde mogelijkheden bieden om te participeren in het strafprocesrecht. Het slachtoffer verkrijgt hiermee de mogelijkheid om zijn opvattingen en wensen kenbaar te maken ten aanzien van de verdachte. Dit in aanmerking nemend, betekent het aanvullend spreekrecht een positieversterking van het slachtoffer, welke geheel in lijn is met het huidige slachtofferbeleid '*Recht doen aan slachtoffers*' in Nederland.

Naast de tegemoetkoming aan de grieven van het slachtoffer waardoor zijn positie in het strafproces wederom wordt versterkt, kan als doel worden aangemerkt de bijdrage in het emotioneel herstel. Uit de MvT, behorend bij het wetsvoorstel, blijkt dat dit doel aansluit bij het doel van het huidige spreekrecht. Ook bij de invoering van het basis spreekrecht werd namelijk uitgegaan van een therapeutische werking. Door middel van erkenning kan het spreekrecht een significante bijdrage leveren aan het emotioneel herstel van het slachtoffer. Nu door middel van het aanvullend spreekrecht verwacht wordt dat het slachtoffer vaker gebruik zal maken van zijn spreekrecht, zal deze bijdrage aan het emotioneel herstel vaker voorkomen.

Tevens blijven de doelen van het huidige spreekrecht middels het aanvullend spreekrecht gehandhaafd, zo blijkt uit de MvT.¹⁷⁵ Het aanvullend spreekrecht zal de informatievoorziening ten aanzien van de rechterlijke macht verbeteren. De verklaring van het slachtoffer omtrent de weerslag van het strafbare feit en de vragen van art. 350 Sv zullen de beeldvorming van de rechter op een meer gunstige manier beïnvloeden dan een papieren dossier. Ook gaat het aanvullend spreekrecht, net als bij het basis spreekrecht, uit van een preventieve werking ten aanzien van de verdachte. De gedachte hierachter is dat de verdachte door de verklaring van het slachtoffer ter terechtzitting zodanig wordt geconfronteerd met hetgeen hij heeft aangericht, dat hierdoor recidive voorkomen kan worden.¹⁷⁶ Wederom wordt verwacht dat deze preventieve werking vaker voor gaat komen, nu veronderstelt wordt dat meer slachtoffers gebruik gaan maken van het spreekrecht door middel van het aanvullend spreekrecht.

Als laatste doel van het aanvullend spreekrecht kan de rechtszekerheid van het slachtoffer nog aangemerkt worden.¹⁷⁷ Zoals reeds aangehaald grijpt de rechterlijke macht bij het huidige afgebakende spreekrecht niet altijd in wanneer het slachtoffer zijn spreekrecht overschrijdt.¹⁷⁸ In sommige gevallen staat de rechter het spreken over de vragen van art. 350 Sv oogluikend toe. Dit heeft tot het gevolg dat nu het ene slachtoffer zich wel uit mag laten over de vragen van art. art. 350 Sv, terwijl het andere slachtoffer dit niet mag. Indien het aanvullend spreekrecht in werking treedt zal de situatie voor elk slachtoffer gelijk zijn. Elk slachtoffer zal zich dan uit mogen laten over de vragen van art. 350 Sv, dit bevordert de rechtszekerheid.

¹⁷⁴ *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 3, p. 4.

¹⁷⁵ *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 3, p. 2 e.v.

¹⁷⁶ *Kamerstukken II* 2004/05, 30 143, nr. 3, p. 3, *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 3, p. 2 e.v.

¹⁷⁷ Groenhuijsen e.a. i.o.v. WODC 2010, p. 97-83

¹⁷⁸ Zie paragraaf 3.3.4.

4.2.2 Uitgangspunten

Onderstaand zullen de van belang zijnde beoogde wettelijke wijzigingen worden besproken. Alleen de wettelijke wijzigingen in relatie tot de aanvulling van het spreekrecht zullen worden besproken.¹⁷⁹

Aan art. 51e lid 1 Sv zal worden toegevoegd dat degene die gerechtigd zijn het spreekrecht uit te oefenen en hiervan gebruik wensen te maken, hiervan tijdig schriftelijk kennis dienen te geven aan de OvJ, zodat deze hen kan oproepen. Deze verplichting van het spreekgerechtigde slachtoffer is geheel nieuw en strekt ertoe vertraging van het onderzoek tegen te gaan.¹⁸⁰

De meest van belang zijnde wijziging zal plaatsvinden in art. 51e lid 2 Sv. Dit lid zal komen te luiden *‘het slachtoffer kan op de terechtzitting een verklaring afleggen’*. Het huidige art. 51e lid 2 Sv luidt namelijk; *‘het slachtoffer (...) kan op de terechtzitting een verklaring afleggen over de gevolgen die de strafbare feiten genoemd in het eerste lid, bij hen teweeg hebben gebracht’*. In één oogopslag is zichtbaar dat alle beperkingen aan het spreekrecht middels deze wettelijke wijziging zullen worden opgeheven.

Het aanvullend spreekrecht kan, in overeenstemming met het huidige spreekrecht¹⁸¹, worden uitgeoefend indien het een misdrijf betreft waarop naar wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld.¹⁸² Indien het slachtoffer ten gevolge het strafbare feit is overleden, zijn ook de nabestaanden gerechtigd om het aanvullend spreekrecht uit te oefenen. Onder nabestaande wordt verstaan de partner of levensgezel en de bloedverwanten van het slachtoffer.

Tenslotte vloeit uit de bijbehorende MvT nog een ander belangrijk uitgangspunt voort: het slachtoffer wordt door middel van het aanvullend spreekrecht geen zelfstandige procespartij. Het slachtoffer blijft namelijk procesdeelnemer en het vervolgingsmonopolie blijft bij het OM.¹⁸³

4.3 Tot slot

De afgelopen jaren is de positie van het slachtoffer aanzienlijk verbeterd. Toch zag demissionair staatssecretaris, en met hem vele anderen, alsnog verbeterpunten ten aanzien van slachtofferrechten. Dit heeft zich aanvankelijk geuit in een voorgesteld adviesrecht voor het slachtoffer. Onder andere het argument dat het slachtoffer niet voldoende deskundig en onpartijdig is om de rol van adviseur te vervullen, heeft ervoor gezorgd dat dit voorgestelde adviesrecht is omgezet naar een onbeperkt spreekrecht. Alhoewel de processuele gevolgen voor het slachtoffer hiermee beperkt worden, zijn critici alsnog van mening dat het aanvullend spreekrecht geen verbetering inhoudt voor de rechtspositie van het slachtoffer en de verdachte. In het volgende hoofdstuk zal voornoemde discussie aan bod komen.

¹⁷⁹ De beoogde wettelijke wijzigingen in relatie tot de Wet schadefonds geweldsmisdrijven, worden buiten beschouwing gelaten.

¹⁸⁰ *Kamerstukken II 2014/15, 34 082, nr. 3, p. 21. ‘Dit noopt tot intensievere planning bij de voorbereiding: rekening moet worden gehouden met de beschikbaarheid van de verdachte en diens raadsman, het slachtoffer en diens raadsman. Als hij – al dan niet goed opgeroepen – niet verschijnt, zal aanhouding moeten volgen’.*

¹⁸¹ Zie hierover paragraaf 3.2.4

¹⁸² Dan wel een van de misdrijven specifiek genoemd in de wet.

¹⁸³ *Kamerstukken II 2014/15, 34 082, nr. 3, p. 20.*

5 Mogelijke gevolgen

In dit hoofdstuk zal uiteengezet worden welke mogelijke gevolgen het wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht heeft. Allereerst zullen de mogelijke gevolgen ten aanzien van de verdachte worden aangehaald, vervolgens zullen de mogelijke gevolgen met betrekking tot het slachtoffer worden besproken. Daaropvolgend zullen de overige mogelijke gevolgen, de gevolgen voor het strafproces, worden benoemd. Tot slot zullen de mogelijke gevolgen voor de bijstand van Loevendie Neijndorff Advocaten worden besproken. Bij de bespreking van de mogelijke gevolgen worden in het bijzonder de percepties van de rechterlijke macht en van gespecialiseerde instanties, zoals Slachtofferhulp Nederland en de Raad van State, in acht genomen.

5.1 Mogelijke gevolgen voor de verdachte

5.1.1 Voordeel

Ten aanzien van de rechtspositie van de verdachte voorspelt het aanvullend spreekrecht niet veel goeds. Uit de parlementaire stukken kan men vrijwel alleen negatieve gevolgen afleiden voor de rechtspositie van de verdachte. Wel kan men één mogelijk gevolg als (indirect) positief voor de verdachte aanmerken. Het aanvullend spreekrecht kan namelijk, net als bij het huidige spreekrecht, zorgen voor speciale preventie bij de verdachte.¹⁸⁴ Het betoog van het slachtoffer, ten aanzien van de gevolgen en de vragen van art. 350 Sv, kan een pijnlijke confrontatie opleveren met hetgeen de verdachte heeft aangericht. De verdachte wordt hierdoor anders gezegd met de neus op de feiten gedrukt. Dit kan een preventieve werking tot gevolg hebben. Mr. Wijers geeft ook aan dat het aanvullend spreekrecht bij kan dragen aan het realisatievermogen van de verdachte. Zij stelt echter dat het heel idyllisch is te denken dat dit realisatievermogen een preventieve werking tot gevolg heeft.¹⁸⁵ Het huidige spreekrecht gaat zoals voornoemd ook al van deze mogelijke preventieve werking uit. Nu echter verwacht wordt dat het aantal slachtoffers dat gebruik maakt van het spreekrecht zal stijgen middels het aanvullend spreekrecht, zal dit vaker tot speciale preventie leiden. Het voorkomen van recidive is zowel positief voor de verdachte als voor de samenleving. Indien minder veroordeelden wederom de fout in gaan door een strafbaar feit te plegen, zal dit betekenen dat het criminaliteitscijfer in Nederland daalt.

5.1.2 Nadelen

Zoals reeds aangehaald geldt ten aanzien van de verdachte de onschuldpresumptie.¹⁸⁶ De onschuldpresumptie houdt in dat de verdachte onschuldig is tot het tegendeel is bewezen. Daar het slachtoffer zich middels het aanvullend spreekrecht ter terechtzitting uitlaat over de vragen van art. 350 Sv, terwijl de schuld van de verdachte (nog) niet vaststaat, wringt dit met de onschuldpresumptie. De verdachte dient namelijk als onschuldig te worden behandeld tot dat het tegendeel wordt bewezen, doordat de rechterlijke macht de verdachte schuldig verklaart. Mr. Ravers is van mening dat het lastig zal worden om het evenwicht tussen de onschuldpresumptie van de verdachte en de empathie naar het slachtoffer toe te bewaren, *'Als je het zo scherp wilt stellen dan denk ik niet dat het onmogelijk is. Het wordt wel moeilijk balanceren. Er zijn ook heel veel praktische problemen aan verbonden, hoe ga je dat nou op zitting heel goed inkleden en wie geef je wanneer de ruimte? Hoe geef je iedereen de aandacht die hij nodig heeft? Ik denk wel dat het in theorie kan, maar in de praktijk zal het gewoon moeizaam worden.'*¹⁸⁷

¹⁸⁴ Kamerstukken II 2014/15, 34 082, nr. 3, p. 3 e.v.

¹⁸⁵ Bijlage 2 interview met lid rechterlijke macht mw. mr. J.H.L.M. Wijers onder 14.

¹⁸⁶ Zie paragraaf 2.2.

¹⁸⁷ Bijlage 3 interview met lid rechterlijke macht mw. mr. E.M.J. Ravers onder 8.

Uit vaste rechtspraak van het EHRM is af te leiden dat een standpunt gemaakt door een overheidsdienaar nooit tot de uitdrukking mag leiden dat een verdachte schuldig is, voordat hij schuldig is bevonden door de rechter.¹⁸⁸ Alhoewel een slachtoffer niet aangemerkt kan worden als een overheidsdienaar, is het WODC van mening dat het aanvullend spreekrecht risico's schept in het licht van de onschuldpresumptie. Het WODC stelt namelijk dat er schending kan ontstaan met de onschuldpresumptie indien de rechter niet op correcte wijze omgaat met hetgeen het slachtoffer in het kader van het aanvullend spreekrecht verklaart.¹⁸⁹

Slachtofferhulp Nederland heeft per brief gereageerd op de mogelijke strijdigheid met de onschuldpresumptie in het kader van de aanvulling van het spreekrecht. Slachtofferhulp Nederland stelt zich op het standpunt dat de eventuele strijdigheid met de onschuldpresumptie geen zwaarwegend argument is tegen de uitoefening van het aanvullend spreekrecht. Immers is ook de OvJ in zijn requisitoir tot de overweging gekomen dat de verdachte schuldig is, zo stelt Slachtofferhulp Nederland. Slachtofferhulp Nederland is van mening dat het onterecht is het slachtoffer hetzelfde recht te ontfangen.¹⁹⁰

In het licht van de *'equality of arms'* welke aan de verdachte toekomt, kan men nog een ander negatief gevolg voor de verdachte aanstippen. Hierbij wordt bedoeld op het gegeven dat de verdachte er middels het aanvullend spreekrecht nog een partij bij krijgt waartegen hij zich zal moeten verdedigen, namelijk het slachtoffer. Het slachtoffer zal dan immers ook gerechtigd zijn zich uit te laten over de vragen van art. 350 Sv. Indien het slachtoffer belastend verklaart zal de verdediging het slachtoffer waarschijnlijk wensen te betwisten. Dit betekent meer werk en een actievere houding ter terechtzitting voor de verdachte en zijn verdediging. In de literatuur wordt zelfs gesproken van het intreden van een 'schaduw-officier van justitie'.¹⁹¹ Mr. Wijers geeft eveneens aan dat het voor de verdachte zwaarder wordt indien het slachtoffer het aanvullend spreekrecht verkrijgt, de verdachte zal een actievere houding aan moeten nemen.¹⁹²

5.2 Mogelijke gevolgen voor het slachtoffer

5.2.1 Voordelen

Ten aanzien van het slachtoffer kan men twee positieve mogelijke gevolgen aanduiden. Uit eerder aangehaald onderzoek is naar voren gekomen dat een gedeelte van de slachtoffers het huidige spreekrecht te afgebakend vindt.¹⁹³ Een aantal van de spreekgerechtigde slachtoffers geeft zelfs aan vanwege voormelde reden geen gebruik te maken van het spreekrecht. Het aanvullend spreekrecht zal er zeer waarschijnlijk voor zorgen dat er meer slachtoffers gebruik gaan maken van het spreekrecht¹⁹⁴, zo betoogt ook Slachtofferhulp Nederland.¹⁹⁵ De tegemoetkoming aan de grieven van het slachtoffer is op zichzelf als een voordeel aan te merken. Het aanvullend spreekrecht zal aan het slachtoffer verruimde mogelijkheden bieden om te participeren in het strafprocesrecht. Het slachtoffer verkrijgt hiermee de mogelijkheid zijn opvattingen en wensen kenbaar te maken ten aanzien van de verdachte. Het slachtoffer verkrijgt middels het aanvullend spreekrecht de mogelijkheid zichzelf te vertegenwoordigen, in plaats van voor vertegenwoordiging afhankelijk te zijn van de OvJ.¹⁹⁶ Het aanvullend spreekrecht betekent zodoende wederom een versterking van de

¹⁸⁸ EHRM 10 februari 1995, NJ 15175/89 (Allenet de Ribbemont/ Frankrijk)

¹⁸⁹ Keulen e.a. i.o.v. WODC 2013, p. 70.

¹⁹⁰ Brief van Slachtofferhulp Nederland aan F. Teeven, d.d. 2 december 2013, p. 4.

¹⁹¹ Groenhuijsen 2014, p. 5.

¹⁹² Bijlage 2 interview met lid rechterlijke macht mw. mr. J.H.L.M. Wijers onder 13.

¹⁹³ Groenhuijsen e.a. i.o.v. WODC 2010.

¹⁹⁴ *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 3, p. 2.

¹⁹⁵ Brief van Slachtofferhulp Nederland aan F. Teeven, d.d. 2 december 2013, p. 2.

¹⁹⁶ Brief van Slachtofferhulp Nederland aan F. Teeven, d.d. 2 december 2013, p. 3-4.

positie van het slachtoffer, hetgeen met het oog op de voorgaande ontwikkelingen geheel in lijn is met de emancipatie van het slachtoffer in het Nederlandse strafproces. Mr. Mandelaar is tevens van mening dat het terecht is dat de positie van het slachtoffer versterkt wordt. Hij stelt dat op dit moment de samenleving vraagt om meer erkenning van de rechten van het slachtoffer. Zijns inziens zal de wetgever tegemoet moeten komen aan deze gemeenschappelijke behoefte, anders bestaat het risico dat de samenleving zich niet meer herkent in de rechtspraak.¹⁹⁷

Daarnaast kan als voordeel aangemerkt worden dat het aanvullend spreekrecht mogelijk bij kan dragen aan het emotionele herstel van het slachtoffer.¹⁹⁸ Het spreken over zowel de gevolgen van het strafbare feit als over de vragen van art. 350 Sv kan door middel van erkenning een bijdrage leveren in het emotionele herstel van het slachtoffer. Mr. Mandelaar zegt hierover dat het dan niet eens zodanig van belang is wat er wordt gedaan met deze verklaring, simpelweg het gehoord zijn in een officieel verband kan het slachtoffer al hulp bieden in zijn verwerkingsproces.¹⁹⁹ Alhoewel deze bijdrage ook al aanwezig is bij het huidige spreekrecht²⁰⁰, verwacht men dat deze bijdrage vaker voor zal komen. Naar verwachting zullen er namelijk meer slachtoffers gebruik gaan maken van het spreekrecht, indien het aanvullend spreekrecht in werking zal treden.

Uit het nader voorlopig verslag blijkt dat de leden van een aantal fracties het gegeven dat het aanvullend spreekrecht bijdraagt aan het emotionele herstel van het slachtoffer nog onvoldoende bevestigd achten. Deze leden vragen dan ook dit mee te nemen in het evaluatieonderzoek van het wetsvoorstel.²⁰¹

5.2.2 Nadeel

Het aanvullend spreekrecht heeft ten aanzien van de rechtspositie van het slachtoffer ook een schaduwzijde. Het aanvullend spreekrecht vergroot namelijk het risico op secundaire victimisatie. Secundaire victimisatie kan men definiëren als *‘een verergering van het leed of de schade, door middel van het strafproces’*.²⁰² Het gaat hier om een subjectief begrip, het slachtoffer heeft een gevoel van hernieuwd slachtofferschap.²⁰³ Sommige partijen vrezen ervoor dat het aanvullend spreekrecht het slachtoffer juist in een meer kwetsbare positie brengt in plaats van in een versterkte positie, zoals betoogd in de MvT.²⁰⁴

Secundaire victimisatie kan een verergering van het oorspronkelijke trauma betekenen en kan een belemmering van het emotionele herstel van het slachtoffer opleveren. Deze verergering van het trauma kan zelfs uitmonden in een posttraumatische stressstoornis, waarin het slachtoffer de greep op het dagelijkse leven verliest.²⁰⁵ Daarnaast kan secundaire victimisatie een negatieve invloed hebben op het vertrouwen van het slachtoffer. Het slachtoffer kan bijvoorbeeld zijn vertrouwen in het rechtssysteem verliezen.²⁰⁶ Deze gevolgen in aanmerking nemende kan men stellen dat secundaire victimisatie een mogelijk gevolg is van het aanvullend spreekrecht met zeer negatieve effecten.

¹⁹⁷ Bijlage 1 Interview met lid rechterlijke macht dhr. mr. C.A. Mandelaar onder 2.

¹⁹⁸ *Kamerstukken I* 2015/16, 34 082, D, p. 1.

¹⁹⁹ Bijlage 1 Interview met lid rechterlijke macht dhr. mr. C.A. Mandelaar onder 8.

²⁰⁰ Zie par. 3.3.4.

²⁰¹ *Kamerstukken I* 2015/16, 34 082, D, p. 1.

²⁰² Wijers & De Boer i.o.v. WODC 2010, p. 17.

²⁰³ Wijers & De Boer i.o.v. WODC 2010, p. 18.

²⁰⁴ Zie hierover o.a. No.W03.14.0066/II RvS, p. 1.

²⁰⁵ Wijers & De Boer i.o.v. WODC 2010, p. 20. ‘Een posttraumatische stressstoornis is een ernstige verstoring van het psycho-biologisch evenwicht als gevolg van een schokkende gebeurtenis’.

²⁰⁶ Wijers & De Boer i.o.v. WODC 2010, p. 19.

Secundaire victimisatie kan langs drie verschillende wegen optreden bij het slachtoffer.²⁰⁷

Ten eerste kan de confrontatie met het strafbare feit en het leed in zijn algemeen ervoor zorgen dat er secundaire victimisatie optreedt. Het slachtoffer herbeleeft het strafbare feit en de gevolgen hiervan. Secundaire victimisatie kan op deze manier al optreden tijdens het huidige (afgebakende) spreekrecht. Indien het slachtoffer spreekt over de weerslag van het strafbare feit, zorgt dit voor een emotionele confrontatie. Dit kan leiden tot secundaire victimisatie.

Ten tweede kan secundaire victimisatie optreden indien er naar aanleiding van de redevoering van het slachtoffer een scherpe ondervraging van de verdediging volgt. Indien het slachtoffer middels het huidige spreekrecht binnen de perken van het spreekrecht blijft, hoeft hij in beginsel niet te vrezen voor een verhoor van de verdediging.²⁰⁸ Indien het aanvullend spreekrecht intreedt zal dit echter wel het geval zijn. Het slachtoffer zal vaker belastend verklaren ten aanzien van essentiële punten, daar hij zich dan ook mag uitlaten over de vragen van art. 350 Sv. Derhalve zal de verdediging vaker de visie van het slachtoffer betwisten.²⁰⁹ Anders geformuleerd wordt het slachtoffer middels het huidige spreekrecht nog enigszins gevrijwaard van een vragenvuur, bij het aanvullend spreekrecht zal intensieve ondervraging van het slachtoffer vaker voorkomen. Het aanvullend spreekrecht betekent zodoende een vergroting van het risico op secundaire victimisatie.²¹⁰ Ook Slachtofferhulp Nederland onderkent dit mogelijke risico op secundaire victimisatie middels een scherpe ondervraging van de verdediging. Zij zegt hierover: *‘Slachtoffers die zich over meer willen uitlaten dan de gevolgen van het misdrijf kunnen dit doen middels het aanvullend spreekrecht. Hierbij moeten zij er rekening mee houden dat hun verklaring dan reden kan zijn tot een (scherpe) reactie van de verdediging of zelfs het oproepen van het slachtoffer als getuige. Dit kan een onplezierige ervaring zijn en leiden tot secundaire victimisatie.’*²¹¹ Slachtofferhulp Nederland is echter van mening dat goede voorlichting, advisering en voorbereiding het risico op secundaire victimisatie wegnemen.

Tenslotte kan secundaire victimisatie ook optreden door middel van teleurstelling. Indien het slachtoffer zich ook uit mag gaan laten over de gewenste strafmaat, zal hij hier ook enige verwachtingen aan ontleen. Deze verwachtingen zullen doorgaans niet uitkomen. Uit onderzoek blijkt namelijk dat de strafmaat die het slachtoffer passend acht vele malen hoger is dan de uiteindelijke straf die wordt opgelegd.²¹² Dit komt omdat de rechter alle omstandigheden van het geval meeneemt in zijn oordeel en het slachtoffer de strafmaat doorgaans alleen bepaalt aan de hand van het leed dat hem is toegegaan. Ook de geïnterviewde leden van de rechterlijke macht geven aan dat zij de meeste slachtoffers niet in staat achten andere zaken, zoals persoonlijke omstandigheden, mee te nemen in het oordeel ten aanzien van de strafmaat.²¹³²¹⁴²¹⁵ Indien het slachtoffer er tevergeefs achter komt dat hij de uitspraak van de rechter niet heeft kunnen beïnvloeden, kan bij hem het gevoel van onbegrip en teleurstelling rijzen. Dientengevolge kan het slachtoffer het gevoel hebben dat hem tekort is gedaan. Dit betekent wederom een vergroting van het risico op secundaire victimisatie. Mr. Wijers heeft zelfs aangegeven dat zij niet met zekerheid durft te stellen dat

²⁰⁷ Secundaire victimisatie kan ook nog op een vierde manier optreden bij het slachtoffer, namelijk indien er sprake is van een incorrecte bejegening van het slachtoffer. Omdat deze vorm van secundaire victimisatie geen verband houdt met het aanvullend spreekrecht, wordt dit verder buiten beschouwing gelaten.

²⁰⁸ *Kamerstukken I* 2015/16, 34 082, D, p. 2.

²⁰⁹ *Kamerstukken I* 2015/16, 34 082, D, p. 3.

²¹⁰ In het licht hiervan hebben de leden van de SP-fractie aan de regering gevraagd of met het aanvullend spreekrecht niet juist het tegenovergestelde wordt bereikt, namelijk dat het slachtoffer nog erger getraumatiseerd uit de strafzaak komt. *Kamerstukken I* 2015/16, 34 082, D, p. 2.

²¹¹ Brief van Slachtofferhulp Nederland aan F. Teeven, d.d. 2 december 2013, p. 2.

²¹² Groenhuijsen e.a. i.o.v. WODC 2010, p. 89.

²¹³ Bijlage 1 Interview met lid rechterlijke macht dhr. mr. C.A. Mandelaar onder 3.

²¹⁴ Bijlage 2 interview met lid rechterlijke macht mw. mr. J.H.L.M. Wijers onder 5.

²¹⁵ Bijlage 3 interview met lid rechterlijke macht mw. mr. E.M.J. Ravers onder 3.

de positieve gevolgen van het aanvullend spreekrecht opwegen tegen het risico op secundaire victimisatie.²¹⁶ Mr. Ravers zegt hier vervolgens over: *‘Het (aanvullend spreekrecht) schept verwachtingen, namelijk als je ergens iets over mag zeggen dan krijg je nog meer het idee dat jouw verhaal en wat jouw doel is daarin, dat dit verwezenlijkt wordt. Dat gaat denk ik in heel veel gevallen niet gebeuren. Juist omdat het leken zijn is het gewoon heel ingewikkeld om goed uit te leggen wat wel en wat juridisch gezien niet kan, ben ik gewoon bang dat mensen nog teleurgesteld raken in het recht.’*

In het licht van het risico op secundaire victimisatie dient nog opgemerkt worden dat er ten tijde van de evaluatie van het basis spreekrecht al gedebatteerd werd over invoering van een onbeperkt spreekrecht. Het risico op secundaire victimisatie heeft er destijds voor gezorgd dat de wetgever heeft afgezien van invoering van een onbeperkt spreekrecht.²¹⁷

5.3 Mogelijke gevolgen voor het strafproces

Alhoewel de centrale vraag in dit onderzoeksrapport slechts strekt tot toelichting van de mogelijke gevolgen die voornoemd wetsvoorstel heeft voor de verdachte en het slachtoffer, zijn er naar aanleiding van dit onderzoek nog een aantal mogelijke gevolgen geconstateerd ten aanzien van het strafproces. Het aanvullend spreekrecht kan namelijk mogelijk zorgen voor een belemmering van het strafproces. Deze belemmering kan op twee manieren plaatsvinden. Ten eerste treden er mogelijk financiële belemmeringen op. Het onderzoek ter terechtzitting zal met de invoering van het aanvullend spreekrecht meer tijd in beslag gaan nemen, zo men weet is tijd in de meeste gevallen geld. Het aanvullend spreekrecht zal vaker aanleiding geven tot juridische discussie en aanvullende getuigenverhoren, zo heeft de Nederlandse Orde van Advocaten (hierna: NOvA) in haar advies aangegeven.²¹⁸ Uit de bijbehorende MvT blijkt ook dat aan de aanwezigheid van het slachtoffer een groter gewicht toekomt met extra inspanningen, *‘Dit noopt tot intensievere planning bij de voorbereiding: rekening moet worden gehouden met de beschikbaarheid van de verdachte en diens raadsman, het slachtoffer en diens raadsman. Als hij – al dan niet goed opgeroepen – niet verschijnt, zal in beginsel aanhouding moeten volgen’*.²¹⁹ Ook mr. Wijers geeft aan dat er financiële gevolgen bestaan: *‘Het zal veel tijd gaan kosten. Het zal een extra belasting zijn op het financiële stelsel’*.²²⁰ Mr. Ravers heeft in het licht van de mogelijke financiële belemmering aangegeven dat het een groot probleem zal worden, *‘Dat is een groot probleem. Op allerlei manieren kosten zittingen in het strafrecht nu meer tijd dan voorheen. De cijfers wijzen dat nog niet direct uit maar in mijn praktijk zie ik dat gewoon. Dit is weer iets wat meer tijd kost, meer voorbereidingstijd, meer tijd tijdens de zitting, bijstand aan slachtoffers kost meer geld. Dus ja in die zin is dat zeker zo. Maar ja als wij vinden dat dit bijdraagt aan het slachtoffer, dan zal dit een afweging kunnen zijn. Maar goed ik denk niet dat het echt bijdraagt, dus in die zin vind ik het zonde’*.²²¹

Daarnaast kan belemmering van het strafproces nog op een andere wijze optreden. Deskundigen spreken in deze situatie van emotionalisering van het strafproces.²²² Beetje bij beetje wordt het slachtoffer en zijn emotie meer betrokken bij het strafproces. Dit gegeven speelde uiteraard ook al bij de invoering van het huidige spreekrecht een rol. In het huidige afgebakende spreekrecht mag het slachtoffer zich echter alleen uitlaten over de weerslag

²¹⁶ Bijlage 2 interview met lid rechterlijke macht mw. mr. J.H.L.M. Wijers onder 9.

²¹⁷ Zie hierover o.a.: *Kamerstukken II 2011/12*, 33 176, nr. 8; *Kamerstukken II 2011/12*, 33 176, nr. 6, p. 10-11; *Kamerstukken II 2011/12*, 33 176, nr. 9, p. 31.

²¹⁸ Bijlagen bij *Kamerstukken II 2014/15*, 34 082, nr. 3 (advies van 3 december 2013 resp. 21 januari 2014).

²¹⁹ *Kamerstukken II 2014/15*, 34 082, nr. 3, p. 21-22.

²²⁰ Bijlage 2 interview met lid rechterlijke macht mw. mr. J.H.L.M. Wijers onder 17.

²²¹ Bijlage 3 interview met lid rechterlijke macht mw. mr. E.M.J. Ravers onder 13.

²²² Pemberton e.a. 2007, p. 37.

van het strafbare feit, hier lijken emoties op zijn plaats. Met het intreden van het aanvullend spreekrecht zullen de emoties van het slachtoffer ook bij de juridische discussie, namelijk de vragen van art. 350 Sv, in het strafproces betrokken worden. Mr. Nooitgedagt²²³ zegt het volgende over de emotionalisering van ons strafproces: *‘Schuld aan een strafbaar feit moet worden vastgesteld op basis van feiten, en niet op basis van emoties. De rechter doet dat door een onderzoek ter zitting. Dat is een technische exercitie aan de hand van rede en ratio. Als je in dat onderzoek meer ruimte geeft aan emoties van het slachtoffer, loop je het risico dat de bewijsvraag en het strafproces vervuild raken door oneigenlijke emoties en argumenten.’*²²⁴

Met het intreden van het aanvullend spreekrecht zal het welzijn van het slachtoffer, daar het aanvullend spreekrecht bijdraagt in zijn emotionele herstel, een doel worden van ons strafprocesrecht. Mr. Nooitgedagt, en met hem vele andere deskundigen, trekken de wenselijkheid van dit gegeven in twijfel. De drie geïnterviewde leden van de rechterlijke macht zijn juist van mening dat de emoties een zaak ten goede komen.²²⁵²²⁶²²⁷ Enerzijds kan dan ook betoogd worden dat de toelating van emoties de zaak ten goede komen. Zo heeft het een positieve invloed op de beeldvorming en het inlevingsvermogen van de rechter, in veel meerdere mate dan aan de hand van een papieren dossier. Anderzijds mag het uiteindelijke doel van het strafproces, de waarheidsvinding, niet uit het oog verloren worden.

5.4 Gevolgen voor de bijstand van Loevendie Neijndorff Advocaten

Voor de bijstand van Loevendie Neijndorff Advocaten heeft het aanvullend spreekrecht uiteraard ook een aantal gevolgen. Wanneer Loevendie Neijndorff Advocaten een verdachte bijstaat, is er een vergroot risico op schending van zijn onschuldpresumptie. Ook zal Loevendie Neijndorff Advocaten zich dan, samen met de verdachte, moeten verdedigen tegen zowel het OM als het slachtoffer. Het slachtoffer kan dan immers ook (belastend) verklaren aangaande de vragen van art. 350 Sv. Is er meer dan één slachtoffer dan zal de verdachte en Loevendie Neijndorff Advocaten zich tegen nog meer partijen moeten verdedigen.²²⁸ Aangaande de bijstand van de verdachte door Loevendie Neijndorff Advocaten zal er derhalve een actievere houding aangenomen moeten worden. Loevendie Neijndorff Advocaten zal zich enigszins voor moeten bereiden op hetgeen het slachtoffer gaat vertellen. Ook zal Loevendie Neijndorff Advocaten moeten anticiperen op hetgeen het slachtoffer ter terechtzitting verklaart. Het aanvullend spreekrecht betekent zodoende meer werk voor Loevendie Neijndorff Advocaten.

Indien Loevendie Neijndorff Advocaten een slachtoffer bijstaat, is er een vergroot risico op secundaire victimisatie. Ook is er een mogelijk positief gevolg voor het slachtoffer, te weten de bijdrage aan het emotionele herstel. Loevendie Neijndorff Advocaten zal, in de rol van belangenbehartiger, het slachtoffer intensief moeten voorbereiden en voorlichten over deze mogelijke gevolgen. In overleg met het slachtoffer zal bepaald moeten worden of het positieve gevolg opweegt tegen het negatieve gevolg. Ook ten aanzien van de bijstand van het slachtoffer betekent het aanvullend spreekrecht derhalve meer werk voor Loevendie Neijndorff Advocaten.

²²³ Mr. Nooitgedagt is voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten.

²²⁴ De macht van het slachtoffer’ VN 15 april 2013, <https://www.vn.nl/de-macht-van-het-slachtoffer/> (zoek op: slachtoffer).

²²⁵ Bijlage 1 interview met lid rechterlijke macht dhr. mr. C.A. Mandelaar onder 15.

²²⁶ Bijlage 2 interview met lid rechterlijke macht mw. mr. J.H.L.M. Wijers onder 17.

²²⁷ Bijlage 3 interview met lid rechterlijke macht mw. mr. E.M.J. Ravers onder 12.

²²⁸ Keulen e.a. i.o.v. WODC 2013, p. 295-298.

5.5 Tot slot

Het aanvullend spreekrecht is zonder meer een recht waar de meningen sterk over zijn verdeeld. Desalniettemin kan men uit dit wetsvoorstel een aantal mogelijke gevolgen afleiden. Voor de rechtspositie van de verdachte wordt met name kritiek geuit over de mogelijke strijdigheid met de onschuldpresumptie. In relatie tot het slachtoffer wordt betoogd dat het aanvullend spreekrecht een therapeutische werking heeft, het zou door middel van erkenning namelijk bij kunnen dragen aan het verwerkingsproces van het slachtoffer. Echter bestaat er voor het slachtoffer ook een vergroot risico op secundaire victimisatie. Secundaire victimisatie is *‘een verergering van het leed door het strafproces’* en kan verregaande gevolgen hebben voor het slachtoffer, bijvoorbeeld een posttraumatische stressstoornis. Voor Loevendie Neijndorff Advocaten betekent het aanvullend spreekrecht, zowel ten aanzien van de bijstand van het slachtoffer als de verdachte, meer werk. In het volgende hoofdstuk zal de centrale vraag beantwoord worden en zullen aanbevelingen worden gedaan ten aanzien van Loevendie Neijndorff Advocaten.

6 Conclusies en aanbevelingen

In de voorgaande hoofdstukken zijn de rechtsposities van de verdachte en het slachtoffer nader tot uitdrukking gekomen. Voorts is het wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht besproken en is uiteengezet welke mogelijke gevolgen voornoemd wetsvoorstel heeft ten aanzien van de verdachte, het slachtoffer en het strafproces. In dit hoofdstuk wordt de centrale vraag, zoals gepresenteerd in de inleiding, beantwoord. Allereerst zullen de conclusies met betrekking tot de mogelijke gevolgen voor de verdachte worden toegelicht waarna de conclusies met betrekking tot de mogelijke gevolgen voor het slachtoffer aan bod zullen komen. Hierna zullen de conclusies met betrekking tot de mogelijke gevolgen voor het strafproces worden besproken. Tenslotte zullen er aanbevelingen gedaan worden ten aanzien van Loevendie Neijndorff Advocaten.

6.1 Conclusies

In dit hoofdstuk wordt de vraag die in dit onderzoek centraal staat beantwoord:

‘Welke (mogelijke) gevolgen zijn, ten behoeve van opdrachtgever Loevendie Neijndorff Advocaten en haar bijstand ten aanzien van slachtoffers en verdachten, af te leiden uit een praktijkgericht juridisch onderzoek naar de rechtsposities van de verdachte en het slachtoffer in relatie tot de aanvulling van het spreekrecht van het slachtoffer, met inachtneming van de perceptie van de rechterlijke macht in ’s-Hertogenbosch?’

Uit de voorgaande hoofdstukken is gebleken dat ten aanzien van de verdachte slechts één mogelijk gevolg als positief aangemerkt kan worden. Het aanvullend spreekrecht zorgt mogelijk voor speciale preventie bij de verdachte. De uitspraak van het slachtoffer omtrent de weerslag van het strafbare feit en de vragen van art. 350 Sv kunnen bijdragen aan het realisatievermogen van de verdachte, zo beamen ook de geïnterviewde leden van de rechterlijke macht. Mogelijk kan dit realisatievermogen bijdragen aan het voorkomen van recidive. Het huidige spreekrecht gaat ook al uit van een preventieve werking aan de zijde van de verdachte. Nu er middels het aanvullend spreekrecht naar verwachting meer slachtoffers gebruik gaan maken van het spreekrecht, zal deze preventieve werking vaker voorkomen. Dit positieve gevolg heeft zowel betrekking op de verdachte in het specifiek als op de samenleving in het algemeen. Het voorkomen van recidive zal er immers voor zorgen dat de criminaliteit in Nederland daalt.

Aangaande de rechtspositie van de verdachte zijn vervolgens twee negatieve gevolgen aan te merken. Allereerst levert het aanvullend spreekrecht mogelijk strijdigheid op met de onschuldpresumptie, zo zijn ook de geïnterviewde leden van de rechterlijke macht van mening. Het gegeven dat het slachtoffer zich uitlaat over de vragen van art. 350 Sv, voordat de schuld van de verdachte vaststaat, doet afbreuk aan het vermoeden van onschuld van de verdachte. Het slachtoffer mag zich dan namelijk uitlaten over de schuld en de strafbaarheid van de verdachte, terwijl de verdachte in het kader van de onschuldpresumptie als onschuldig behandeld dient te worden. Alhoewel uit vaste rechtspraak van het EHRM af te leiden is dat slechts overheidsdienaren zich dienen te onthouden van vooringenomenheid ten aanzien van de schuld van de verdachte, is het WODC van mening dat er toch een vergroot risico bestaat op strijdigheid met de onschuldpresumptie. Het is namelijk van belang hoe de rechterlijke macht omgaat met de verklaring van het slachtoffer aangaande de vragen van art. 350 Sv. De rechterlijke macht dient het vermoeden van onschuld uit te stralen. Het zal voor de rechterlijke macht moeilijk balanceren worden tussen de onschuldpresumptie van de verdachte en de empathie naar het slachtoffer toe, indien het aanvullend spreekrecht in werking treedt.

Ten tweede krijgt de verdachte er door middel van het aanvullend spreekrecht een extra partij bij waar hij zich tegen zal moeten verdedigen, namelijk het slachtoffer. Nu het

slachtoffer zich ook uit mag gaan laten over de vragen van art. 350 Sv wordt in de literatuur gesproken van het slachtoffer als 'schaduw-officier'. De geïnterviewde leden van de rechterlijke macht zijn ook van mening dat het hierdoor zwaarder zal worden voor de verdachte.

Het aanvullend spreekrecht betekent, het bovenstaande in aanmerking nemend, een verslechtering voor de rechtspositie van de verdachte. Ook de geïnterviewde leden van de rechterlijke macht zijn van mening dat het aanvullend spreekrecht een verslechtering inhoudt voor de rechtspositie van de verdachte. Alhoewel de mogelijke voorkoming van recidive als positief gevolg is aan te merken, weegt dit niet op tegen de mogelijke strijdigheid met de onschuldpresumptie. De onschuldpresumptie vloeit voort uit art. 6 EVRM en is een fundamenteel beginsel van de Nederlandse rechtsstaat, ter bescherming van de burger in het algemeen en de verdachte in het specifiek, die te allen tijde gewaarborgd dient te worden. De mogelijke voorkoming van recidive staat dan ook in schril contrast met de mogelijke schending van de onschuldpresumptie.

Ten aanzien van het slachtoffer kan zijn positieversterking middels het aanvullend spreekrecht als positief beschouwd worden. Uit onderzoek van het WODC is naar voren gekomen dat een bepaalde groep slachtoffers de wens heeft zich ook uit te mogen laten over de vragen van art. 350 Sv. Indien het aanvullend spreekrecht in werking treedt zal voldaan worden aan de grieven van het slachtoffer. Wanneer deze wens van het slachtoffer in vervulling gaat, wordt het slachtoffer in staat gesteld zijn opvattingen en verlangens ten aanzien van de vragen van art. 350 Sv kenbaar te maken. Daarnaast zal het slachtoffer door middel van het aanvullend spreekrecht niet meer voor vertegenwoordiging afhankelijk zijn van de OvJ. Het slachtoffer kan dan immers zichzelf vertegenwoordigen. Het voornoemde in aanmerking nemend, betekent het aanvullend spreekrecht een positieversterking van het slachtoffer.

Tevens kan ten opzichte van het slachtoffer de bijdrage aan het emotionele herstel als een mogelijk positief gevolg aangemerkt worden. Het aanvullend spreekrecht kan, door middel van erkenning, een significante bijdrage leveren aan het verwerkingsproces, zo wordt bepleit in de MvT. Het merendeel van de geïnterviewde leden van de rechterlijke macht is ook van mening dat het aanvullend spreekrecht, door middel van een gevoel van erkenning, bij kan dragen aan het emotionele verwerkingsproces.

Deze positieve gevolgen hebben echter ook een keerzijde. Het aanvullend spreekrecht brengt een vergroot risico op secundaire victimisatie met zich mee, hetgeen niet onderschat mag worden. Het slachtoffer kan middels het aanvullend spreekrecht de verwachting verkrijgen dat hij werkelijk iets in de melk te brokkelen heeft in het oordeel van de rechter. Zowel de geïnterviewde leden van de rechterlijke macht als verscheidene deskundigen zijn van mening dat het slachtoffer in beginsel niet in staat is om de overige omstandigheden van de verdachte mee te nemen in zijn zienswijze. De strafmaat die het slachtoffer passend acht, valt bijvoorbeeld vele malen lager uit dan het uiteindelijke oordeel van de rechter hieromtrent. Dit kan een zodanige teleurstelling opleveren bij het slachtoffer dat er secundaire victimisatie optreedt. Secundaire victimisatie kan verregaande gevolgen hebben, zoals bijvoorbeeld een posttraumatische stressstoornis. Daarnaast kan secundaire victimisatie optreden naar aanleiding van een scherp verhoor van de verdediging van de verdachte. Als het slachtoffer gerechtigd is te spreken over de vragen van art. 350 Sv, zal dit vaker leiden tot een verklaring welke de verdachte en zijn verdediging wenst te betwisten. Gevolg is dat het slachtoffer niet langer gevrijwaard wordt van een vragenvuur en dat secundaire victimisatie vaker op zal treden.

Ook heeft het aanvullend spreekrecht mogelijke gevolgen voor het strafproces. Alhoewel de mogelijke gevolgen ten aanzien van het strafproces buiten het bereik van de centrale vraag vallen, konden deze bevindingen voor de volledigheid van dit onderzoek niet buiten

beschouwing worden gelaten. Het aanvullend spreekrecht kan namelijk een belemmering van het strafproces betekenen. Deze belemmering kan op twee manieren optreden. Ten eerste kan er sprake zijn van een financiële belemmering, allen geïnterviewde leden van de rechterlijke macht zijn van mening dat het aanvullend spreekrecht een financiële belemmering voor het strafproces oplevert. Het aanvullend spreekrecht zal namelijk vaker aanleiding geven tot juridische discussie en aanvullende getuigenverhoren, dit zal meer tijd in beslag nemen wat uiteindelijk een financiële belemmering betekent. Ook oefent het aanvullend spreekrecht meer financiële druk uit op de overige actoren binnen het strafproces. Slachtofferhulp Nederland zal bijvoorbeeld meer tijd moeten steken in intensievere voorlichting en begeleiding van slachtoffers ten aanzien van de mogelijke voor- en nadelen van het aanvullend spreekrecht. Ten tweede kan de emotionalisering van het strafproces zorgen voor een belemmering van het onderzoek. De drie geïnterviewde leden van de rechterlijke macht merken het toelaten van meer emoties in het strafproces niet als bezwaarlijk aan, zij zijn namelijk van mening dat de emoties de zaak, in het licht van de beeldvorming, juist ten goede komen. Critici spreken echter van een belemmering van het doel van het strafprocesrecht, namelijk de waarheidsvinding. Aangezien het primaire doel van het aanvullend spreekrecht het bevorderen van het emotionele herstel is van het slachtoffer, zo blijkt onder andere uit de bijbehorende MvT, kan men stellen dat hiermede het welzijn van het slachtoffer een doel wordt van ons strafprocesrecht. Nu kan men zich afvragen of het wenselijk is dat het welzijn van het slachtoffer een doel wordt van ons strafprocesrecht. Mijns inziens kan de emotionalisering van het strafprocesrecht niet per definitie als negatief worden aangemerkt. Het betoog van het slachtoffer zal in veel meerdere mate bijdragen aan de beeldvorming en het inlevingsvermogen van de rechter dan naar aanleiding van het papieren dossier. De emoties moeten echter wel hanteerbaar blijven, zo zijn ook de geïnterviewde leden van de rechterlijke macht van mening.

Voor de bijstand van Loevendie Neijndorff Advocaten heeft het aanvullend spreekrecht uiteraard ook gevolgen. Ten aanzien van het slachtoffer betekent het aanvullend spreekrecht een vergroot risico op secundaire victimisatie. Aan de andere kant heeft het aanvullend spreekrecht ook mogelijk een therapeutische werking. Loevendie Neijndorff Advocaten zal, als belangenbehartiger, intensieve voorlichting en begeleiding moeten bieden. Net als de overige actoren in het proces, zoals Slachtofferhulp Nederland en de opsporingsambtenaren, zal ook de advocatuur het slachtoffer voor moeten bereiden op de mogelijke gevolgen van het aanvullend spreekrecht. Loevendie Neijndorff Advocaten zal in overleg met het slachtoffer moet bepalen of de mogelijke bijdrage aan het emotionele herstel van het slachtoffer opweegt tegen het mogelijke risico op secundaire victimisatie. Ook dient uitvoerig toegelicht te worden dat het aanvullend spreekrecht geen adviesrecht inhoudt en dat de rechter zodoende hetgeen het slachtoffer heeft uitgesproken ongemotiveerd naast zich neer kan leggen. De drie geïnterviewde leden van de rechterlijke macht hebben echter wel aangegeven dat de uitspraak van het slachtoffer eventueel een rol kan spelen in het uiteindelijke oordeel van de rechter, het is echter nooit doorslaggevend.

Aangaande de bijstand van de verdachte betekent het aanvullend spreekrecht ten eerste mogelijk een vergroot risico op strijdigheid met de onschuldpresumptie. Loevendie Neijndorff Advocaten zal een actievere houding aan moeten nemen ter terechtzitting. Nu de verdachte er een extra partij bij krijgt waartegen hij zich zal moeten verdedigen, betekent dit ten tweede meer oplettendheid aan de zijde van Loevendie Neijndorff Advocaten. Loevendie Neijndorff Advocaten zal meer moeten anticiperen op hetgeen ter terechtzitting gezegd wordt, vooraf is namelijk niet bekend wat het slachtoffer zal gaan betogen aangaande de vragen van art. 350 Sv. Daar Loevendie Neijndorff Advocaten tevens de rol van belangenbehartiger vervult, dient zij de rechten van de verdachte te beschermen. Loevendie Neijndorff Advocaten dient te waken voor de mogelijke schending van de onschuldpresumptie van de verdachte, ontstaat hier strijdigheid dan dient Loevendie Neijndorff Advocaten op te treden. Een actievere houding van Loevendie Neijndorff Advocaten op verscheidene vlakken is derhalve geboden.

6.1.1 Zijn doel ruimschoots voorbij

Nu vast staat welke mogelijke gevolgen het wetsvoorstel inzake aanvulling van het spreekrecht heeft, wordt becommentarieerd in hoeverre de positieve gevolgen opwegen tegen de negatieve gevolgen.

Mijns inziens gaat het aanvullend spreekrecht zijn doel ruimschoots voorbij. In het kader van het slachtoffer komt het aanvullend spreekrecht weliswaar tegemoet aan zijn grieven en betekent het tevens een positieversterking voor het slachtoffer. Het aanvullend spreekrecht zal het slachtoffer namelijk verruimde mogelijkheden bieden om te participeren in het strafproces, het slachtoffer verkrijgt hiermee de mogelijkheid om zijn opvattingen en wensen kenbaar te maken ten aanzien van de verdachte. Het aanvullend spreekrecht betekent echter niet met zekerheid een toevoeging in de bijdrage aan het emotionele herstel van het slachtoffer. Uit onderzoek van het WODC is naar voren gekomen dat het basis spreekrecht een bijdrage kan betekenen in het emotionele verwerkingsproces van het slachtoffer. Er is echter nog geen onderzoek verricht naar de meerwaarde die het aanvullend spreekrecht heeft in de bijdrage aan het emotionele herstel tegenover het huidige (afgebakende) spreekrecht. Dat het uitlaten over de vragen van art. 350 Sv een wens is van het slachtoffer blijkt voldoende uit onderzoek van het WODC, maar dat het uiten van een strafwens²²⁹ ten aanzien van de verdachte het emotionele herstel bevordert heeft nog geen enkel onderzoek aangetoond. Het feit dat ook de leden van een aantal fracties de bijdrage aan het emotionele herstel van het slachtoffer middels het aanvullend spreekrecht nog niet als voldoende bevestigd achten, onderstreept bovenstaande argumentatie. Met het oog op de onzekerheid van de toegevoegde waarde aan het verwerkingsproces, wordt een zwaarder gewicht toegekend aan het mogelijke negatieve gevolg dat kan optreden naar aanleiding van het aanvullend spreekrecht. Het risico op secundaire victimisatie, met name dientengevolge het aanzienlijke risico op teleurstelling, kan zoals eerder toegelicht verregaande gevolgen hebben. Alhoewel goede voorlichting en intensieve begeleiding de schade enigszins zouden kunnen beperken, zal het slachtoffer te allen tijde verwachtingen ontnemen aan het aanvullend spreekrecht. Ik sluit mij in het licht hiervan volledig aan bij mr. Ravers die het volgende stelt: *‘Ik denk dat het toch een stapje te ver gaat omdat het te weinig oplevert voor het slachtoffer. Je begeeft je gewoon op een hellend vlak. Ik denk dat het slachtoffer uiteindelijk van een koude kermis thuis zal komen.’*

Daarnaast betekent het aanvullend spreekrecht, zoals reeds aangehaald, een verslechtering voor de rechtspositie van de verdachte. De mogelijke strijdigheid met de onschuldpresumptie en het gegeven dat de verdachte zich middels het aanvullend spreekrecht ook tegen het slachtoffer zal moeten gaan verdedigen, weegt niet op tegen de mogelijke preventieve werking die het aanvullend spreekrecht heeft. Door middel van het aanvullend spreekrecht dreigen fundamentele rechten en belangen van de verdachte op de achtergrond te geraken.

Het voorgaande in aanmerking nemend, wegen de negatieve gevolgen mijns inziens niet op tegen de positieve gevolgen van het aanvullend spreekrecht.

²²⁹ Of uitingen ten aanzien van de overige vragen van 350 Sv.

6.2 Aanbevelingen

Gelet op hetgeen is besproken in de voorgaande paragraaf, houdt het aanvullend spreekrecht mijns inziens geen verbetering in voor de rechtsposities van de verdachte en het slachtoffer. Het ligt echter in de lijn der verwachting dat het aanvullend spreekrecht binnenkort van toepassing zal zijn in ons strafprocesrecht. Teneinde de negatieve gevolgen van het aanvullend spreekrecht te beperken dan wel te compenseren, worden de volgende aanbevelingen gedaan ten aanzien van Loevendie Neijndorff Advocaten.

Onschuldpresumptie waarborgen

In het kader van de strijdigheid met de onschuldpresumptie kan deze afbreuk nooit geheel weggenomen worden.²³⁰ Hier ligt de taak bij de rechterlijke macht om indien nodig een nuancering aan te brengen. Voor de verdachte moet voldoende duidelijk zijn dat hetgeen het slachtoffer uitspreekt niet de mening van de rechter is. De geïnterviewde leden van de rechterlijke macht geven aan de mogelijke strijdigheid met de onschuldpresumptie te beperken door waar nodig een nuancering aan te brengen. De leden geven aan dit te doen door bijvoorbeeld na de verklaring van het slachtoffer aan te geven dat dit de visie is van het slachtoffer en nadrukkelijk niet van de rechter. Tevens geven de leden aan dat een toelichting van hetgeen ter terechtzitting is besloten in het vonnis zeer van belang kan zijn.

Loevendie Neijndorff Advocaten wordt aanbevolen om een (nog) actievere houding ter zitting aan te nemen. Loevendie Neijndorff Advocaten zal moeten waken voor de mogelijke strijdigheid met de onschuldpresumptie, zeker gezien het feit dat de verdachte in de meeste gevallen niet in staat is om deze strijdigheid op te merken. Loevendie Neijndorff Advocaten zal direct op deze strijdigheid moeten ingrijpen. Deze gewijzigde houding van Loevendie Neijndorff Advocaten heeft betrekking op het actief deelnemen aan het onderzoek ter terechtzitting. Hieronder wordt mede verstaan zeer kritisch luisteren naar het slachtoffer en hoe de voorzitter hierop inspeelt. Bij voorziene strijdigheid met de onschuldpresumptie zal Loevendie Neijndorff Advocaten dit direct aan moeten kaarten bij de voorzitter. Indien Loevendie Neijndorff Advocaten de mening heeft dat de onschuldpresumptie van de verdachte ter terechtzitting onvoldoende is gewaarborgd, dan zal Loevendie Neijndorff Advocaten een verzoek tot wraking in moeten dienen bij de rechtbank ten aanzien van de behandelend rechters. Wordt het verzoek door de wrakingskamer aanvaard, dan kan vervanging van de behandelend rechters geschieden. Daarnaast zal Loevendie Neijndorff Advocaten, indien het slachtoffer ten aanzien van de vragen van art. 350 Sv in het nadeel van de verdachte verklaart, het slachtoffer door middel van een scherpe ondervraging op de spreekwoordelijke grill moeten leggen.

Waken voor secundaire victimisatie

Sleutelwoord voor het enigszins beperken van het risico op secundaire victimisatie is voorlichting. Hier ligt zowel de taak bij de overige actoren in het strafproces, zoals Slachtofferhulp Nederland. Loevendie Neijndorff Advocaten heeft hier echter ook een aanzienlijk aandeel in, daar zij het slachtoffer niet alleen bijstaat maar ook begeleid gedurende het strafproces. Loevendie Neijndorff Advocaten wordt aanbevolen om extra tijd in te plannen voor de voorlichting van het slachtoffer ten aanzien van het aanvullend spreekrecht. Allereerst dient voorlichting te bestaan ten aanzien van de mogelijke bijdrage in het emotionele herstel en de nadelen van het aanvullend spreekrecht. Loevendie Neijndorff Advocaten zal aan het slachtoffer duidelijk moeten maken dat het aanvullend spreekrecht geen invloed impliceert in het uiteindelijke oordeel van de rechter. De rechter kan de verklaring van het slachtoffer immers ongemotiveerd naast zich neerleggen. Het voordeel bestaat er slechts uit dat het slachtoffer zonder enige beperking kan spreken over wat hem

²³⁰ Deze strijdigheid kan wel weggenomen worden middels invoering van het Tweefasenproces. Dit is naar aanleiding van onderzoek van het WODC niet noodzakelijk en tevens niet toepasbaar gebleken in ons huidige rechtssysteem, zie paragraaf 4.1.

op het hart ligt. Daarnaast dient het slachtoffer ook voorgelicht en voorbereid te worden op het mogelijke vragenvuur van de verdediging. Geheel afhankelijk van de persoon van het slachtoffer zal bepaald moeten worden of het slachtoffer een dergelijke ondervraging aan zou kunnen. Loevendie Neijndorff Advocaten verkrijgt middels het aanvullend spreekrecht in meerdere mate een rol in de bijdrage van het welzijn van het slachtoffer.

Literatuur- en bronnenlijst

Boeken

- **Borgers & Corstens 2014**
M.J. Borgers & G.J.M. Corstens (bew.), *Het Nederlands strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2014.
- **Crijns & Van der Meij 2005**
J.H. Crijns & P.P.J. van der Meij, *Over de grenzen van materiële waarheidsvinding*, uit: R.H. Haveman e.a., *Langs de randen van het strafrecht*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2005.
- **Keulen & Knigge 2010**
B. Keulen & G. Knigge, *Ons strafrecht, deel 2 strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2010.
- **Langemeijer 2010**
F.F. Langemeijer, *Het slachtoffer en het strafproces*, Deventer: Kluwer 2010.
- **Mevis 2009**
P.A.M. Mevis, *Capita Strafrecht, een thematische inleiding*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2009.

Artikelen

- **Brenninkmeijer 2009**
A.F.M. Brenninkmeijer, 'Een eerlijk proces', *Nederlands Juristenblad* 2009, p. 2050-2055.
- **Cleiren 2001**
C.P.M. Cleiren, 'Waarheid in het strafrecht: niet tot elke prijs' (preadvies vereniging voor procesrecht), Faculteit der Rechtsgeleerdheid: Leiden.
- **Cleiren 2003**
C.P.M. Cleiren, 'Genoegdoening van het slachtoffer in het strafrecht', Faculteit der Rechtsgeleerdheid: Leiden.
- **Groenhuijsen 1996**
M.S. Groenhuijsen, 'Mensenrechten van slachtoffers van delicten en verdachten in het strafproces', Gouda Quint: Deventer 1996.
- **Groenhuijsen 2014**
M.S. Groenhuijsen, 'Aanvulling van het spreekrecht van slachtoffers en nabestaanden in het strafproces: naar een adviesrecht omtrent: de vragen van artikel 350', DD 2014/2015 afl. 3.
- **Kool 2014**
R. Kool, 'Alles naar wens? Observaties naar aanleiding van het wetsvoorstel ter aanvulling van het spreekrecht', *Tijdschrift voor herstelrecht* 2014 (14) 3.
- **Pemberton 2007**
A. Pemberton e.a. 'Taking victims seriously in restorative justice', *International Perspectives in Victimology* 2007 3(1), p. 4-14.
- **Vellinga 2009**
W.H. Vellinga, 'De positie van het slachtoffer in het strafproces: een nieuwe wet', *Verkeersrecht* 2009 (2), p. 33 – 40.

Rapporten

- **Groenhuijsen e.a. 2010**
M. Groenhuijsen e.a. i.o.v. WODC, *'Het spreekrecht in Nederland: een bijdrage aan het emotioneel herstel van slachtoffers?'*, Tilburg: 2010 (INTERVICT).
- **Keulen e.a. 2013**
B.F. Keulen e.a. i.o.v. WODC, *'Naar een tweefasenproces?'*, Groningen: 2013.
- **Teeven 2013**
F. Teeven, *'Recht doen aan slachtoffers'*, Visie van de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie op het slachtofferbeleid, 2013.
- **Van den Brink 2002**
G. Van den Brink, *'Mondiger of moeilijker? Een studie naar de politieke habitus van de hedendaagse burgers'*, Sdu Uitgevers, Den Haag: 2002.
- **Van Sliedregt 2009**
E. van Sliedregt, *Tien tegen één. Een hedendaagse bezinning op de onschuldpresumptie*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009.
- **Wijers & de Boer 2010**
M. Wijers & M. De Boer i.o.v. WODC, *'Een keer is erg genoeg. Verkennend onderzoek naar secundaire victimisatie van slachtoffers als getuigen in het strafproces'*. Tilburg: 2010.

Elektronische bronnen

- 'Het slachtoffer betrekken bij de strafoplegging: een goed plan?', *N. Kwakman* 27 februari 2013, www.njb.nl (zoek op: rechten slachtoffer).
- 'Samenvatting advies wetsvoorstel aanvulling spreekrecht slachtoffers in het strafproces', *Afdeling advisering van de Raad van State* 24 juni 2014, www.raadvanstate.nl (zoek op: samenvatting spreekrecht slachtoffer).
- 'Rechtspraak vraagt aandacht voor nadelen adviesrecht slachtoffers' *NJB* 17 januari 2014, www.njb.nl (zoek op: adviesrecht slachtoffer)
- 'De macht van het slachtoffer' *VN* 15 april 2013, <https://www.vn.nl/de-macht-van-het-slachtoffer/> (zoek op: slachtoffer).
- 'Fred Teeven voert grote wisseltruc uit', *W. Rutten* 4 november 2013 (*criminoloog en victimoloog*), www.opiniestukken.nl (zoek op: spreekrecht slachtoffer)

Europese regelgeving

- Kaderbesluit 2001/220/JBZ (oud)
- Richtlijn 2012/29/EU van het Europees Parlement en de Raad van 25 oktober 2012 tot vaststelling van minimumnormen voor de rechten, de ondersteuning en de bescherming van slachtoffers van strafbare feiten, en ter vervanging van Kaderbesluit 2001/220/JBZ (*PbEU* 2012, L 315)

Jurisprudentie

Europees

- EHRM 12 februari 1985, *NJ* 1986, 685 (Colozza/Italië)
- EHRM 7 oktober 1988, *NJ* 1991, 351 (Salabiaku)
- EHRM 19 december 1989, *NJ* 1994, 28 (Kamansinski/Oostenrijk)
- EHRM 22 juni 1989, ECHR Series A, vol. 155 (Langborger/Zweden)
- EHRM 10 februari 1995, *NJ* 15175/89 (Allenet de Ribbemont/ Frankrijk)
- EHRM 26 maart 1996, *NJ* 1997, 741 (Doorson/Nederland)
- EHRM 20 februari 2003, ECHR Series A (Hutchinson Reid/Verenigd Koninkrijk)
- EHRM 27 november 2008. *NJ* 2009, 214 (Salduz/Turkije)

Nederlands

- HR 12 mei 1964, *NJ* 1965, 74
- Hof Amsterdam 3 juni 1977, *NJ* 1978, 601 (Hollende kleurling arrest)
- HR 6 december 1983, *NJ* 1984, 442 (Damrak arrest)
- HR 11 januari 1994, *NJ* 1994, 278
- HR 12 april 1897, *W* 6954 (Muilkorf arrest)
- HR 22 februari 2002, *NJ* 2002, 240 (Kindertaxi arrest)
- HR 30 maart 2004, *ECLI:NL:HR:2004:AM2533* (Afvoerpijp arrest)
- HR 19 februari 2013, *ECLI:NL:HR:2013:BY5322*
- HR 8 juli 2014, *ECLI:NL:HR:2014*

Kamerstukken

- *Kamerstukken II* 2004/05, 30 143, nr. 3 (memorie van toelichting)
- *Kamerstukken I* 2007/08, 30 143, D (memorie van antwoord)
- *Kamerstukken II* 2007/08, 30 143, nr. 3 (memorie van toelichting)
- *Kamerstukken II* 2010/11, 32 500 VI, nr. 9 (conclusies onderzoek basis spreekrecht)
- *Kamerstukken II* 2013/14, 33 199, nr. 4 (beleidsdoorlichting F. Teeven)
- *Kamerstukken II* 2013/14, 33 400 VI, nr. 120 (brief aan de Tweede Kamer)
- *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 3 (memorie van toelichting)
- *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 4 (wetsvoorstel ter aanvulling spreekrecht)
- *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 5 (verslag)
- *Kamerstukken II* 2014/15, 34 082, nr. 6 (nota n.a.v. verslag)
- *Kamerstukken I* 2014/15, 34 082, A (gewijzigd wetsvoorstel)
- *Kamerstukken I* 2015/16, 34 082, B (voorlopig verslag)
- *Kamerstukken I* 2015/16, 34 082, D (nader voorlopig verslag)

Overige bronnen

- Advies Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak t.a.v. adviesrecht, d.d. 29 november 2013.
- Brief van Slachtofferhulp Nederland aan F. Teeven, d.d. 2 december 2013.
- Advies Raad van State t.a.v. adviesrecht, d.d. 24 juni 2014 (No.W03.14.0066/II).